

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi

Analyzing the 5th Grade Social Studies Textbook in terms of Gender

Süleyman Temur^{*1}

Öz

Toplumsal cinsiyet eşitliği, tüm bireylerin toplumsal, politik ve ekonomik hayatta eşit hak, fırsat ve sorumluluklara sahip olmasını hedefleyen evrensel bir ilkedir. Sosyal bilgiler dersi ise tüm derslerin ortak hedefi olan toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık yaratma ve bireyleri bilinçlendirme görevini üstlenmede, bu alandaki eğitime öncülük etmektedir. Bu bağlamda araştırmanın amacı, 2024-2025 eğitim-öğretim yılında okutulan 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının toplumsal cinsiyet bağlamında değerlendirilmesidir. Çünkü ders kitapları, öğrenme sürecinde hem öğretmen hem de öğrenci için yol gösterici bir kaynak niteliğindedir. Nitel araştırma yöntemi kapsamında doküman incelemesinin kullanıldığı bu çalışmada, ders kitabındaki görsellerin toplumsal cinsiyet temsilleri, içerik analiziyle incelenmiştir. Araştırma sonuçları, ders kitabında kız çocuklarının daha sık temsil edildiğini, ancak yetişkin bireyler arasında erkeklerin daha fazla yer aldığını ortaya koymuştur. Ayrıca birlikte gösterilme bağlamında en fazla “sadece kız çocukların gösterildiği” tespit edilmiştir. Cinsiyet temsillerinin “Yaşayan Demokrasimiz” öğrenme alanında yoğunlaştığı, “Ortak Mirasımız” alanında ise sınırlı kaldığı belirlenmiştir. Görsellerde yer alan cinsiyet temsillerinin çoğunlukla dış mekânlarda, öğrenme ve okula yönelik eylemler gerçekleştirirken tasvir edildiği ve profesyonel meslek gruplarında temsil edildiği gözlemlenmiştir. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet perspektifinden değerlendirildiğinde ders kitabının önemli kazanımlar sağladığı ancak bu alandaki hedeflere tam olarak ulaşamadığı sonucuna varılmıştır. Bu sonuçlar doğrultusunda çeşitli önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: sosyal bilgiler, ders kitabı, toplumsal cinsiyet

Abstract

Gender equality is a universal principle that aims to ensure that all individuals have equal rights, opportunities and responsibilities in social, political and economic life. The social studies course plays an important role in raising awareness of this common goal. In this context, the aim of the study is to evaluate the 5th grade social studies textbook taught in the 2024-2025 academic year in the context of gender. In this study, in which document analysis was used within the scope of qualitative research method, gender representations of the visuals in the textbook were analyzed through content analysis. The results of the study revealed that girls were represented more frequently in the textbook, but boys were more frequently represented among adult individuals. Additionally, in the context of being shown together, the most frequent finding was “only girls being shown”. It was determined that gender representations were concentrated in the learning area of “Our Living Democracy” and limited in the area of “Our Common Heritage”. It has been observed that gender representations in the visuals are mostly depicted outdoors, performing learning and school-related activities, and are represented in professional occupational groups. Various suggestions were made in line with these results.

Keywords: social studies, textbook, gender

Başvuru tarihi: 11/11/2024 | Kabul tarihi: 12/06/2025

Derleme Makalesi / Review Article

Önerilen atf: Temur, S. (2025). 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(1), 473-518. <https://doi.org/10.52826/mcbuefd.1583199>

*Sorumlu yazar: temursuleyman19@gmail.com

^{*1}Sorumlu yazar: Sosyal Bilgiler Eğitimi, Niğde Ömer Halisdemir Üniversitesi, Niğde, Türkiye.

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Toplumsal Cinsiyet Açısından İncelenmesi

Giriş

Bhasın (2003), cinsiyeti, doğumda belirlenen biyolojik bir gerçeklik olarak tanımlayarak, bu özelliğin tüm kültürlerde ve toplumlar da evrensel ve değişmez bir olgu olduğunu savunmaktadır. Seçgin ve Tural (2011) da cinsiyeti, bireyin genetik, fizyolojik ve biyolojik özelliklerine bağlı olarak kadın veya erkek olarak kategorize edilmesi olarak ifade eder. Bu bağlamda, cinsiyet doğuştan kazanılan bir statü olarak değerlendirilmektedir. Toplumsal cinsiyet ise bireylere atfedilen toplumsal roller, beklentiler ve değerlerin bütünü olarak tanımlanabilir (Körükçü ve Çam, 2024). Demirgöz Bal'a (2014) göre, bu kavram, kadın ve erkeğe atfedilen toplumsal sorumlulukları ve rolleri ifade etmektedir. Sosyolojiye Ann Oakley tarafından (1972) kazandırılan toplumsal cinsiyet kavramı, biyolojik cinsiyet ile toplumsal cinsiyet arasındaki ayrımı vurgulamaktadır. Oakley'e göre, biyolojik cinsiyet, bireyin biyolojik olarak erkek veya kadın olmasına işaret ederken, toplumsal cinsiyet, toplumsal olarak inşa edilen erkeklik ve kadınlık rolleri arasındaki eşitsizlikleri ifade etmektedir (akt. Kurt Ayyıldız, 2015). Dahası, Göğüş Tan (2018), toplumsal cinsiyeti, kadın ve erkek cinsiyetlerine atfedilen toplumsal, kültürel ve tarihsel farklılıklar olarak tanımlarken, Acar Şimşek (2019) bu kavramı, toplumun cinsiyetlere atfettiği anlamlar ve beklentilerle şekillenen sosyal bir yapı olarak ele almaktadır. Bahtiyar Karaçil (2020) ise toplumsal cinsiyetin, kadın ve erkeklerin nasıl davranması, giyinmesi ve düşünmesi gerektiğine dair toplumsal normlar ve kalıp yargılar bütünü olduğunu vurgulamaktadır. Bu perspektiflerden hareketle, toplumsal cinsiyet, toplumun üyelerine atfettiği çeşitli normlar ve beklentiler aracılığıyla kadınlık ve erkekliği şekillendiren bir sosyal yapı olarak tanımlanabilir.

Hem ulusal hem de uluslararası düzeyde yürütülen politikalar, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin derinleşmesine neden olan önemli bir faktördür. Özellikle kadınlar, bu eşitsizliklerin en belirgin mağdurları olarak eğitim, sağlık ve ekonomik yaşam gibi alanlarda sistematik olarak dışlanmakta ve ayrımcılığa maruz kalmaktadırlar. Demirgöz Bal (2014) bu durumu, kadınların söz konusu alanlarda daha az temsil edilmesi ve haksızlıklara uğramasıyla açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Şimşek'e (2011) göre, hükümetlerin cinsiyete dair benimsediği anlayış, toplumsal cinsiyet algılarının şekillenmesinde belirleyici bir rol oynamaktadır. Bu durum, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin temel nedenlerinden biri olarak gösterilebilir. Aynı yazar, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini, kadınların haklarına erişimini engelleyen, cinsiyete dayalı her türlü mahrumiyet, ayrımcılık veya kısıtlama olarak tanımlamaktadır. Biyolojik cinsiyete yüklenen anlamların, toplumsal cinsiyet rollerinin belirlenmesinde önemli bir etkisi olduğu bilinmektedir. Toplumun kadınlara ve erkeklere atfettiği anlamlar ve beklentiler, bireylerin kimliklerini şekillendirmede ve sosyal rollerini belirlemede kilit bir rol oynamaktadır (Korkmaz, 2023). Cinsiyetlere atfedilen farklı renkler, oyuncaklar ve meslekler gibi kültürel kodlar, bu durumun somut örnekleridir (Gardiner ve Gander, 2015). Bu bağlamda toplumsal cinsiyet eşitsizliklerinin giderilmesi, daha adil, eşitlikçi ve kapsayıcı bir geleceğe ulaşmak için önem arz etmektedir.

Toplumsal cinsiyet eşitliği, bireylerin cinsiyetlerine bakılmaksızın toplumsal yaşamın tüm alanlarında eşit haklara sahip olması, fırsatlardan eşit şekilde yararlanması ve eşit muamele görmesi anlamına gelmektedir. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye (2021)'nin tanımına göre, bu eşitlik

bireylere eşit tercihler yapma ve kişisel gelişimlerini istedikleri alanda gerçekleştirme imkânı sunmaktadır. Avrupa Konseyi ise toplumsal cinsiyet eşitliğini daha nüanslı bir şekilde ele alarak, kadınlar ve erkekler arasındaki farklılıkların ve toplumsal rollerinin eşit kabul görmesi ve değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır (Council of Europe, 2004). Bu tanım, cinsiyetlerin farklılıklarını reddetmek yerine, bu farklılıkların eşitlik içinde var olabileceğini ifade etmektedir. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet eşitliği, kadınların ve erkeklerin toplumsal, politik ve ekonomik yaşamın tüm alanlarında eşit haklara ve fırsatlara sahip olduğu bir durumu ifade eder (Yeşil, 2020). Bu eşitliğin en temel amacı, kadınların toplumdaki konumunu güçlendirerek, dünya nüfusunun yarısını oluşturan kadınların potansiyelinin tam olarak kullanılmasını sağlamaktır (Şahyar Akdemir vd., 2023). Ancak, günümüzde birçok ülkede toplumsal cinsiyet eşitsizliği yaygın bir sorun olarak devam etmektedir. Bu durum, toplumsal gelişimi engelleyen önemli bir faktördür. Birçok ülke anayasasında kadın-erkek eşitliğini hukuki olarak güvence altına almış olsa da toplumsal cinsiyet eşitsizliği küresel çapta önemli bir sorun olarak devam etmektedir (United Nations Development Programme Türkiye [UNDP], 2024). Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı verilerine göre, dünya genelinde okuryazar olmayan nüfusun büyük bir çoğunluğunu kadınlar oluşturmaktadır (UNDP, 2007). Bu durum, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin eğitim gibi temel haklar üzerindeki derin etkilerini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması, kadınların güçlendirilmesi ve sürdürülebilir kalkınmanın hedeflerine ulaşılması için vazgeçilmez bir ön koşul olarak değerlendirilmektedir.

Kadına verilen değerin, ülkelerin toplumsal gelişmişlik düzeyini doğrudan etkilediği yönünde güçlü bir bilimsel konsensüs bulunmaktadır (Yıldırım ve Gül, 2021). Bu nedenle, kadınların toplumsal yaşamın tüm alanlarında etkin bir şekilde yer almalarını sağlamak, sürdürülebilir bir gelişmenin temel koşullarından biridir (Körükçü vd., 2020). Bu amacın gerçekleştirilmesinde eğitim kritik bir role ve öneme sahiptir. Çünkü eğitim, bireylerin sosyalleşme süreçlerinde en önemli rolü üstlenen kurumdur. Özellikle karma eğitim, kadın-erkek eşitliği ilkesinin okullarda somut bir şekilde uygulandığının göstergesi olarak kabul edilmektedir (Coşkun, 2018). Eğitim süreci, sadece bilgi aktarmakla kalmaz, aynı zamanda toplumun kabul ettiği değerleri ve normları bireylere aşılar. Bu süreçte, ister istemez toplumsal cinsiyet rolleri ve beklentileri de öğrencilere aktarılır. Kadınların sadece okuryazar olması bile, toplumsal hayattaki konumlarını güçlendirmeleri için önemli bir adım olarak değerlendirilmektedir. Eğitim sayesinde bireyler, mevcut fırsatlar ve riskler hakkında bilgi sahibi olur ve toplumdaki karar alma süreçlerine katılım imkânı bulur (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO], 2019). Birçok uluslararası kuruluş (UNESCO, 2019; United Nations Global Compact, 2024; World Bank, 2001) kadınların eğitiminin, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması ve kadınların güçlendirilmesi için kritik bir öneme sahip olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak için eğitim sisteminin temel yapı taşları olan öğretim programları ve materyallerinin toplumsal cinsiyet perspektifi doğrultusunda yeniden yapılandırılması gerektiği söylenebilir.

Bu bilgiler ışığında bilim ve teknoloji alanındaki değişimler gerek bireyleri gerekse de toplumsal yaşamı çeşitli şekilde etkileyerek birçok değişime neden olmaktadır. Bu durum ülkelerin eğitim sistemlerini dolayısıyla da öğretim programlarının çağın gereklerine uygun olarak yeniden revize edilmesini gerekli kılmıştır (Tay, 2017). Bu bağlamda 2024 yılında Türkiye’de Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli [TYMM] kapsamında öğretim programları yeniden şekillendirilmiştir. Bu amaçla gerek bilim ve teknolojiye

ilerlemeler gerekse de toplumsal ve ekonomik değişimler fertlerin beklentileri doğrultusunda şekillenerek öğretim programlarına yansıtılmıştır (MEB, 2024). Bu noktada ön plana çıkan ders ise amacı etkin ve sorumlu vatandaş yetiştirmek olan sosyal bilgiler dersi (Öztürk ve Deveci, 2011; Yeler ve Ocak, 2021). Nitekim bireylerin toplumsal yaşamda etkili bir şekilde yer edinmesini sağlamak adına gerekli olan bilgi, beceri, tutum, değer ve davranış sosyal bilgiler dersinin misyonunu oluşturmaktadır (Bilgili, 2019; Sever, 2015). Bu bağlamda sosyal bilgiler dersi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin toplumsal yaşam pratiklerinde yer edinmesi sağlama noktasında kritik bir öneme sahiptir. Çünkü sosyal bilgiler dersi bireyleri etkin vatandaşlığa yönlendirir ve toplumsal değerleri bireylere kazandırmayı hedefler (National Council for the Social Studies [NCSS], 2008). Dahası, sosyal bilgiler dersi çocuklara, yaşadığı çevreyi ve dünyayı daha iyi bir hale getirmek için gerekli olan bilgi ve becerilerini kullanmayı öğretir (Kuş, 2016). Öyle ki sosyal bilgiler dersinin en nihai amacı, bireylerin karar verme ve problem çözme becerilerinin geliştirilmesine hizmet etmektir (Barth, 1991; Barth ve Demirtaş, 1997). Bu bağlamda toplumsal cinsiyet eşitliği noktasında bireylere gerekli olan bilgi, beceri, farkındalık ve tutumu kazandırma noktasında sosyal bilgiler dersi önem arz etmektedir. Özellikle öğretim programı doğrultusunda yenilenen ders kitapları doğrudan bu amaca hizmet ettiği söylenebilir.

Ders kitapları, eğitim sürecinin vazgeçilmez bir parçası olarak hem öğretmenler hem de öğrenciler için kapsamlı bir bilgi kaynağı ve kılavuz niteliği taşımaktadır (Mithanks ve Grmek, 2020). Eğitim alanındaki yenilikçi yaklaşımlara rağmen, ders kitapları hala en temel öğretim materyali olarak kullanılmaya devam etmektedir (Temur, 2024b). Bu durumun başlıca nedenleri arasında, ders kitaplarına kolay erişim, öğretim programındaki kazanımları düzenli bir şekilde sunmaları ve geçmişten günümüze kadar öğrenme süreçlerine katkı sağlamaları gösterilebilir (Tenekeci ve Dursun, 2019). Özgür ve Öztaş (2023), ders kitaplarının öğretim sürecindeki düzenleyici rolünü vurgulamıştır. Ders kitapları, öğretmenlere öğretim programının nasıl uygulanacağı konusunda yol göstererek, öğrenme sürecindeki dağınıklığı önlemektedir. Ayrıca, öğrencilerin bağımsız çalışma becerilerini geliştirerek, sorumluluk ve özdenetim duygularını güçlendirmektedir (Temur, 2024a). Ders kitaplarının okul dışında da öğrencilere rehberlik etmesi, ders tekrarı için kullanışlı olması ve kolay ulaşılabilir olması, bu materyallerin önemini bir kez daha ortaya koymaktadır (Haulle & Kabelege, 2021). Temur (2023a) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada, sosyal bilgiler ders kitaplarında sıklıkla çalışma yapraklarının kullanıldığı ve bu yaprakların çeşitli görsel ve metinsel öğelerle desteklendiği belirtilmiştir. Çalışma yapraklarında, kavram haritaları, diyagramlar, tablolardan, görseller, metinler, haritalar ve hatta güncel haberlere kadar geniş bir yelpazede içerik yer almaktadır. Benzer şekilde, Temur (2022) tarafından yapılan bir başka çalışmada ise sosyal bilgiler ders kitaplarında gazete ve genel ağ haberlerine sıkça yer verildiği tespit edilmiştir. Bu bulgular, ders kitaplarının güncel ve zengin bir içeriğe sahip olduğunu ve öğrencilere çok yönlü bir öğrenme deneyimi sunduğunu göstermektedir. Dahası, Seçgin ve Kurnaz (2015) Türkiye'de ve dünyanın çeşitli ülkelerinde insanlarda toplumsal cinsiyet bilincini uyandırmak ve toplumsal cinsiyet duyarlılığını kazandırmak adına kitap ve broşürlerden faydalandığını ifade etmiştir. Sonuç olarak, ders kitaplarında geleneksel metinlerin yanı sıra görsel ve interaktif öğelerle zenginleştirilen güncel kaynaklar, öğrencilerin aktif katılımını teşvik ederek toplumsal cinsiyet eşitliği konularında daha etkili öğrenme deneyimleri yaşamalarına olanak tanıyacağı söylenebilir.

Ülkemizde, Millî Eğitim Bakanlığı [MEB] tarafından onaylanan ders kitaplarında toplumsal cinsiyet eşitliği konusu, farklı eğitim kademelerinde birçok araştırmacı tarafından incelenmiştir. Bu çalışmalarda, ilkokuldan ortaöğretime kadar geniş bir yelpazede yer alan Türkçe, Matematik, İngilizce, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi, Fen Bilimleri, Sosyal Bilgiler, Fizik gibi ders kitapları, toplumsal cinsiyet temsilleri açısından detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. İlkokul düzeyinde yapılan çalışmalarda (Doğanay ve Çopur, 2021; Işık Demirhan, 2021; Kasa ve Şahan, 2016; Sarıtaş ve Şahin, 2018), ders kitaplarındaki görsel ve yazılı içeriklerin çocukların cinsiyet rolleri hakkındaki algılarını nasıl etkilediği incelenmiştir. Ortaokul düzeyinde ise Türkçe ders kitaplarına yönelik çalışmalar (Balcı ve Sel, 2017; Çeçen, 2015; Esen ve Bağlı, 2002; Güney, 2016; Karabulut, 2021; Kırbasoğlu Kılıç ve Eyüp, 2011; Kükrer ve Kıbrıs, 2017; Satılmış, 2019; Türkben 2019; Yaylı ve Kitiş Çınar, 2014) oldukça yoğunlaşmıştır. Bu çalışmalarda, metinlerde kullanılan dil, karakterlerin cinsiyet rolleri, meslek seçimleri ve sosyal rolleri gibi konulara odaklanılmıştır. Matematik (Çelik vd., 2019; Özdemir ve Balcı Karaboğa, 2019), İngilizce (Çubukçu ve Sivaslıgil, 2007a; Çubukçu ve Sivaslıgil, 2007b), Din Kültürü ve Ahlâk Bilgisi (Yıldız, 2013), Fen Bilimleri (Özdemir, 2023) ve Sosyal Bilgiler (Akay Şahin ve Açıkalın, 2021; Başaran, 2019; Bulut, 2024; Can, 2007; Demircioğlu ve Özalp, 2022; Dünder, 2021; Erbuyurucu ve Deniz, 2024; Fidan, 2019; Gezer, 2019; Kandilli, 2020; Karaboğa, 2020; Kemerkaya ve Meydan, 2024; Küçük Karaca, 2022; Sönmez ve Dikmenli, 2021; Subaşı, 2023; Temellioğlu ve Küçükturan, 2022) ders kitaplarına yönelik yapılan çalışmalarda ise farklı disiplinlerdeki ders kitaplarında toplumsal cinsiyet temsillerinin nasıl şekillendiği ve öğrencilerin cinsiyet rolleri hakkındaki algılarını nasıl etkilediği araştırılmıştır. Ortaöğretim düzeyinde ise Fizik (Başkan Takaoğlu, 2021), Ortaöğretim Tarih ve Sosyal Bilimler (Akay Şahin ve Açıkalın, 2023) ve İngilizce (Akbulut-Uzun ve Gelmez-Burakgazi, 2021) ders kitaplarına yönelik sınırlı sayıda çalışma bulunmaktadır. Ayrıca Gümüşoğlu (2016) tarafından yapılan kapsamlı çalışmada, 1928-2008 yılları arasında yayımlanan 1.500'ün üzerinde ilköğretim ders kitabının incelenmesiyle, ders kitaplarında kızların görünürlüğünün düşük olduğu ve cinsiyetler arasında mesleki ayrımcılığın olduğu sonucuna varılmıştır. Dahası uluslararası alanda da sosyal bilgiler ders kitaplarına yönelik çeşitli çalışmalar yapıldığı tespit edilmiştir. Budhathoki (2023), Nepal'deki toplum okullarının üçüncü ve dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında sunulan mesajları ve metin karakterlerinin cinsiyet rollerini inceleyerek, eğitim materyallerindeki cinsiyet temsillerine odaklanmıştır. Benzer şekilde, Sefa-Nyarko ve Afram (2019), Gana'daki sosyal bilgiler ders kitaplarındaki ulusal tarih anlatılarında cinsiyet temsillerini analiz etmiş, ulusal anlatılarda cinsiyetin nasıl inşa edildiğini ortaya koymuştur. Shah (2016) ise Nepal'de ilköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarının cinsiyet analizini yaparak, bu ders kitaplarındaki cinsiyet rollerinin ve stereotiplerinin nasıl yansıtıldığını araştırmıştır. Farklı coğrafyalar, alanlar ve kademelerdeki ders kitaplarına ilişkin yapılan çalışmaların sonuçlarının birbirine yakın olması, bu durumun sistematik bir sorun olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda yapılan kapsamlı literatür taraması, ülkemizde ders kitaplarında toplumsal cinsiyet eşitliği konusunun önemli bir araştırma alanı olduğunu göstermektedir. Yapılan çalışmalar, ders kitaplarındaki cinsiyetçi temsillerin öğrencilerin cinsiyet rolleri hakkındaki algılarını şekillendirmede önemli bir rol oynadığını ortaya koymaktadır. Bu nedenle, ders kitaplarının toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden incelenmesi ve bu alandaki araştırmaların artırılması büyük önem taşımaktadır.

Bu bilgiler doğrultusunda MEB'in 2024 yılında duyurduğu Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli [TYMM], Öğretim Programları Ortak Metni [ÖPOM] ile birlikte ders kitaplarında önemli yenilikler

yapılmıştır. Ancak, bu yeniliklerin toplumsal cinsiyet eşitliği açısından ne gibi sonuçlar doğurduğuna dair henüz yeterli bilimsel veri bulunmamaktadır. Bu bağlamda çalışmanın amacı, TYMM kapsamında hazırlanan 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabını toplumsal cinsiyet perspektifinden detaylı bir şekilde analiz etmektir. Böylelikle, yenilenen öğretim programlarının ve ders kitaplarının toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesine ne derece uygun olduğu ortaya konulacak ve alandaki bilgi boşluğu doldurulacaktır. Bu çalışma, eğitim sistemimizde toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması için yapılacak çalışmaların yönlendirilmesinde önemli bir veri kaynağı olacaktır.

Bu bilgiler ışığında araştırma, 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan görsel materyallerin toplumsal cinsiyet perspektifinden (kız ve erkek çocuklar ile yetişkin kadın ve erkekler) incelenerek, ders kitabındaki cinsiyet temsillerinin nasıl şekillendiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Bu doğrultuda, aşağıdaki alt problemlere yanıt aranacaktır:

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında;

- 1) **Görsel Sıklığı:** Ders kitabında kız ve erkek çocuklar, yetişkin kadın ve erkeklerin görsel olarak ne sıklıkla temsil edildiği nicel olarak incelenecektir. Bu analiz, cinsiyetlerin görsel olarak ne kadar yer aldığına dair bir fikir verecektir.
- 2) **Mesleki Temsiller:** Görsellerde yer alan bireylerin hangi mesleklerle ilişkilendirildiği detaylı olarak incelenecektir. Bu analiz, cinsiyetlere atfedilen mesleki roller ve beklentiler hakkında bilgi sağlayacaktır.
- 3) **Sosyal İlişkiler:** Görsellerde bireylerin kimlerle birlikte gösterildiği incelenerek, cinsiyetler arasındaki sosyal ilişkilerin nasıl yansıtıldığı değerlendirilecektir.
- 4) **Mekânsal Konumlandırma:** Görsellerde bireylerin hangi mekânlarda yer aldığı (ev, okul, işyeri vb.) incelenerek, cinsiyetlere atfedilen mekânsal roller ve beklentiler hakkında bilgi edinilecektir.
- 5) **Eylem ve Davranışlar:** Görsellerde bireylerin hangi eylemler içinde gösterildiği (öğrenmek, çalışmak, oyun oynamak vb.) incelenerek, cinsiyetlere atfedilen roller ve sorumluluklar hakkında bilgi elde edilecektir.

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki görsellerin toplumsal cinsiyet temsilleri açısından incelenmesi amacıyla doküman incelemesi yöntemi kullanılmıştır. Doküman incelemesi, yazılı ve görsel verileri sistematik bir şekilde analiz eden ve araştırma sorularına cevap bulmayı amaçlayan nitel bir araştırma yöntemidir (Corbin ve Strauss, 2008). Dahası, doküman incelemesi, sadece metinlerdeki kavramları değil, görseller, şekiller, grafikler ve haritalar gibi görsel öğeleri de kapsayarak daha zengin bir veri analizi imkânı sunar (Glesne, 2011). Bu çalışmada, ders kitabındaki görsellerin toplumsal cinsiyet rolleri, kalıpları ve eşitsizliklere dair ipuçları sunabileceği düşüncesiyle analiz edilmiştir. Doküman

incelemesinin, diğer araştırma yöntemlerinde olduğu gibi bilimsel bir süreç gerektirdiği ve çeşitli alanlarda bağımsız bir araştırma yöntemi olarak kullanıldığı bilinmektedir (Sak vd., 2021). Bu yöntem sayesinde, eğitim materyallerindeki toplumsal cinsiyet temsilleri hakkında daha derinlemesine bir anlayışa ulaşılması hedeflenmiştir.

Çalışmada İncelenen Ders Kitabı ve Seçimi

Bu çalışmada, 2024-2025 eğitim-öğretim yılı için Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından onaylanan ve “Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli” bünyesinde yenilenen 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı veri kaynağı olarak belirlenmiştir. Ders kitabının kolay ulaşılabilir olması ve güncel eğitim programına uygunluğu nedeniyle bu kaynak tercih edilmiştir. EBA platformunda "ders kitabı 1" ve "ders kitabı 2" olarak iki ayrı bölümde sunulan bu ders kitabı, çalışmanın temel veri kaynağını oluşturmaktadır. Veri kaynağının künyesi şu şekildedir:

- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2024). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Devlet Kitapları.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu çalışmada, doküman incelemesi yöntemiyle elde edilen verilerin analizi için içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi, nitel verilerin sistematik bir şekilde analiz edilmesi ve temaların ortaya çıkarılması için sıklıkla kullanılan bir yöntemdir. Özellikle, doğrudan gözlem veya görüşme yapmanın mümkün olmadığı durumlarda, görsel ve yazılı materyallerin incelenmesinde etkili bir araçtır (Yıldırım ve Şimşek, 2021). Bu bağlamda çalışmada, Forster (1994) ve Merriam (2009) tarafından önerilen doküman analizi aşamaları takip edilerek, 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki toplumsal cinsiyet temsilleri incelenmiştir.

1) Dokümanların Seçimi ve Güvenirliği:

- Doküman Seçimi: “Millî Eğitim Bakanlığı” (MEB) “Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı”nın (TTKB) resmî web sitesinden erişilen 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı, çalışmanın temel veri kaynağı olarak belirlenmiştir.
- Doküman Orijinalliği: Ders kitabının eğitim aracı olarak kabul edildiğini belirten resmi yazı (17.07.2024 tarih ve 110460159 sayılı yazı) ile dokümanın orijinalliği teyit edilmiştir.

2) Veri Toplama ve Analiz:

- Kodlama Sistemi: Toplumsal cinsiyet temsillerini analiz etmek için özel olarak hazırlanmış bir kodlama tablosu (Tablo 1) kullanılmıştır.
- Veri Analizi: Ders kitabındaki tüm görseller, hazırlanan kodlama tablosu çerçevesinde detaylı bir şekilde incelenmiş ve toplumsal cinsiyet temsilleri açısından değerlendirilmiştir.

3) Bulguların Yorumlanması:

- Araştırma Sorularına Cevap: Elde edilen bulgular, çalışmanın başlangıcında belirlenen araştırma sorularına cevap vermek amacıyla analiz edilmiştir.
- Yeni Bilgiler Üretme: Analiz sonuçları, toplumsal cinsiyet temsilleri konusunda yeni bilgiler ve perspektifler sunarak alan yazına katkı sağlamıştır.

Çalışmada, ders kitaplarındaki görsellerin toplumsal cinsiyet temsilleri açısından incelenmesi amacıyla, literatürde yer alan çeşitli kategorilerden yararlanılmıştır. Erbuyurucu ve Deniz (2024), Esen Sevrge (1998), Karaboğa (2020), Kemerkaya ve Meydan (2024), Özdemir (2023), Özdemir ve Balcı Karaboğa (2019), Temellioğlu ve Küçükturan (2022) gibi çalışmalarda kullanılan kategoriler bir araya getirilerek, "bireylerin gösterilme sıklığı", "bireylerin birlikte gösterildiği kişiler", "bireylere atfedilen meslekler", "bireylerin içinde bulunduğu mekânlar" ve "bireylerin yapmış olduğu eylemler" gibi başlıklar altında Tablo 1 sunulan bir kategori sistemi oluşturulmuştur. Toplumsal cinsiyet bağlamında toplam 220 görselin yer aldığı ders kitabı, oluşturulan bu kategori sistemi çerçevesinde detaylı bir şekilde incelenmiştir. Analiz sonuçları, istatistik programı kullanılarak frekans ve yüzde değerleri şeklinde tablolaştırılmıştır. Bu sayede, görsellerdeki toplumsal cinsiyet temsillerinin nicel bir analizi yapılabilmektedir. Ayrıca, görsel verilerin daha güvenilir bir şekilde analiz edilebilmesi için görsellerin bir fihristi oluşturulmuş ve öğrenme alanlarına göre sınıflandırılmıştır. Bu sayede, görsellerin ders kitabındaki konumları ve içerikleri daha kolay takip edilebilmiştir.

Tablo 1. Araştırmada kullanılan veri toplama kategorileri

Görsellerde kız ve erkek çocuk ile yetişkin kadın ve erkek;
➤ Bireylerin gösterilme sıklığı
➤ Bireylerin birlikte gösterildiği kişiler
➤ Bireylerin gösterildiği eylemler
➤ Bireylerin gösterildiği mekânlar
➤ Bireylere atfedilen meslekler

Tablo 1, çalışmada kullanılan veri toplama kategorilerini özetlemektedir. Bu kategoriler, görsel verilerin toplumsal cinsiyet temsilleri açısından sistematik bir şekilde analiz edilmesini sağlamak amacıyla oluşturulmuştur. Bu tablo, çalışmanın temel veri toplama araçlarından biridir. Görsellerdeki toplumsal cinsiyet temsillerini sistematik bir şekilde analiz etmek ve bu temsillerin ne tür mesajlar verdiğini ortaya çıkarmak için kullanılmıştır. Bu sayede, ders kitabındaki toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri ve kalıplarına dair önemli veriler elde edilmiştir.

Verilerin analizinin geçerliği ve güvenilirliği

Nitel araştırmalarda elde edilen bulguların güvenilirliği ve geçerliği, araştırmanın kalitesini belirleyen önemli unsurlardır. Yüksel ve diğerlerine (2007) göre, araştırmacının veri toplama, analiz ve yorumlama süreçlerinde tutarlı olması ve araştırmanın tüm aşamalarını detaylı bir şekilde açıklaması, bu kavramların sağlanması için kritik öneme sahiptir. Bu çalışmada, nitel araştırma yöntemlerinin temel ilkelerine uygun olarak, geçerlik ve güvenilirliğin sağlanması için çeşitli yöntemler kullanılmıştır. Araştırma deseni açıkça belirtilerek, çalışmanın sistematik bir şekilde yürütüldüğü gösterilmiştir. Veri toplama ve analiz süreçleri,

adım adım ve şeffaf bir şekilde açıklanmıştır. Özellikle, Creswell (1998)'in önerdiği gibi, ders kitabındaki görseller doğrudan alıntı yapılarak detaylı bir şekilde sunulmuş ve kategorilendirilmiştir. Bu sayede, bulguların doğrulanabilirliği ve şeffaflığı sağlanmıştır. Kodlama güvenilirliği ise, araştırmanın bir diğer önemli yönünü oluşturmaktadır. Çalışmada, kodlama sürecinin güvenilirliğini sağlamak amacıyla Miles ve Huberman (2019) tarafından önerilen bir formül kullanılmıştır. Bu formül, iki bağımsız kodlayıcının aynı veri seti üzerindeki görüş birliği ve görüş ayrılıklarını karşılaştırarak bir güvenilirlik katsayısı elde etmeyi sağlar. Söz konusu formül şu şekildedir:

$$\bullet \text{ Güvenirlik} = \text{Görüş Birliği Sayısı} / (\text{Toplam Görüş Birliği Sayısı} + \text{Görüş Ayrılığı Sayısı})$$

Bu formülde, görüş birliği sayısı, iki kodlayıcının aynı kategoriye atadığı kodlama sayısını, görüş ayrılığı sayısı ise farklı kategoriler atadığı kodlama sayısını ifade eder. Genel kabul gören bir kural olarak, bu hesaplama sonucunda elde edilen güvenilirlik katsayısının %70 ve üzerinde olması, kodlama sürecinin güvenilir olduğunu gösterir (Miles ve Huberman, 2019). Bu bağlamda çalışmada, 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki görseller, bağımsız olarak iki farklı araştırmacı (yazar ve sosyal bilgiler alanında bir uzman) tarafından kodlanmış ve elde edilen sonuçlar bu formül aracılığıyla analiz edilmiştir. Yapılan hesaplamalar sonucunda, kodlama güvenilirliği %94 olarak bulunmuştur. Bu yüksek güvenilirlik değeri, kodlama sürecinin tutarlı ve güvenilir olduğunu göstermekte olup, araştırmanın bulgularının güvenilirliğini desteklemektedir.

Bulgular

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan görsel materyallerin toplumsal cinsiyet perspektifinden kapsamlı bir incelemesi gerçekleştirilmiştir. Bu incelemede, görsellerin cinsiyetlere göre temsil sıklıkları, farklı cinsiyetlerin birlikte veya ayrı olarak yer aldığı durumlar, kadın ve erkeklerin görsellerde yer aldığı mekânlar, gerçekleştirdikleri eylemler ve icra ettikleri meslekler gibi çeşitli boyutlar incelenmiş ve elde edilen bulgular tablolar halinde sunulmuştur.

Tablo 2. Kız ve erkek çocuk figürleri ile yetişkin kadın ve erkek figürlerinin toplam frekans ve yüzdelik dağılımları

Öğrenme alanı	Kız çocuk		Erkek çocuk		Yetişkin kadın		Yetişkin erkek		Toplam (f)	Toplam (%)
	f	%	f	%	f	%	f	%		
Birlikte yaşamak	15	20	15	30,61	5	14,28	11	18,03	46	20,90
Evimiz dünya	4	5,33	4	8,16	5	14,28	6	9,83	19	8,63
Ortak mirasımız	1	1,33	1	2,04	3	8,57	7	11,47	12	5,45
Yaşayan demokrasimiz	35	46,66	19	38,77	9	25,71	23	37,70	86	39,09
Hayatımızdaki ekonomi	11	14,66	3	6,12	12	34,28	14	22,95	40	18,18
Teknoloji ve sosyal bilimler	9	12	7	14,28	1	2,85	-	-	17	7,72
Toplam	75	100	49	100	35	100	61	100	220	100

Kız ve erkek çocuk figürleri ile yetişkin kadın ve erkek figürlerinin toplam frekans ve yüzdelik dağılımlarının gösterildiği tablo 2 incelendiğinde; sırasıyla en fazla kız çocuk 75(%34,09), yetişkin erkek 61(%27,72), erkek çocuk 49(%22,27) ve yetişkin kadın 35(%15,90) olduğu görülmektedir. Kız ve erkek

çocukları ile yetişkin erkeklerin en fazla “Yaşayan Demokrasimiz”, yetişkin kadınların ise en fazla “Hayatımızda Ekonomi” öğrenme alanında yer verildiği tespit edilmiştir, Cinsiyetlerin öğrenme alanına göre dağılımı incelendiğinde ise en fazla “Yaşayan Demokrasimiz” 86(%39,09) en az ise “Ortak Mirasımız” öğrenme alanında 12(%5,45) olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 3. Kız ve erkek çocuk figürleri ile yetişkin kadın ve erkek figürlerinin birlikte gösterildikleri kişilere göre frekans dağılımları

Kategoriler	Öğrenme Alanları						Toplam (f)
	Birlikte yaşamak	Evimiz dünya	Ortak mirasımız	Yaşayan demokrasimiz	Hayatımızdaki ekonomi	Teknoloji ve sosyal bilimler	
	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	
Sadece kız çocuklarının kullanıldığı	7	1	-	7	3	7	25
Sadece erkek çocukların kullanıldığı	10	2	-	4	-	5	21
Erkek ve kız çocuklarının birlikte kullanıldığı	1	-	-	9	1	3	14
Yetişkin ve çocukların birlikte kullanıldığı	4	2	1	3	6	-	16
Sadece yetişkin kadınların kullanıldığı	-	-	-	1	4	1	6
Sadece yetişkin erkeklerin kullanıldığı	2	2	1	7	6	-	18
Yetişkin kadın ve erkeklerin birlikte kullanıldığı	2	1	1	6	3	-	13
Toplam	26	8	3	37	23	16	113

Kız ve erkek çocuk figürleri ile yetişkin kadın ve erkek figürlerinin birlikte gösterildikleri kişilere göre frekans dağılımlarının gösterildiği Tablo 3 incelendiğinde; sırasıyla en fazla “Kız Çocukların Kullanıldığı” (F=25), “Erkek Çocukların Kullanıldığı” (F=21), “Yetişkin Kadınların Kullanıldığı” (F=18), “Yetişkin ve Çocukların Birlikte Kullanıldığı” (F=16), “Erkek ve Kız Çocuklarının Birlikte Kullanıldığı” (F=14), “Yetişkin Kadın ve Erkeklerin Birlikte Kullanıldığı” (F=13) Ve “Yetişkin Kadınların Kullanıldığı” (F=6) tespit edilmiştir.

Ders kitabındaki cinsiyet temsillerinin birlikte gösterildikleri kişiler bağlamında nasıl şekillendiğine dair kapsamlı bir bakış sunmak amacıyla, kız ve erkek çocuk figürleri ile yetişkin kadın ve erkek figürlerinin görsel temsilleri, öğrenme alanları dağılımlarını da kapsayan kategorik bir çerçevede incelenmiştir. Bu bağlamda, figürlerin tekil ve birlikte gösterilme durumları, "Birlikte Yaşamak", "Evimiz Dünya", "Ortak Mirasımız", "Yaşayan Demokrasimiz", "Hayatımızdaki Ekonomi" ve "Teknoloji ve Sosyal Bilimler" öğrenme alanlarına göre kategorize edilmiştir. Elde edilen bulgular, her bir öğrenme alanı kategorisi için ayrı ayrı detaylandırılarak aşağıdaki şekillerde sunulmuştur.

Şekil 1. Kız çocuğunun kullanıldığı figür (ders kitabı 1 sayfa 38)

Şekil 2. Erkek çocuğunun kullanıldığı figür (ders kitabı 1 sayfa 41)

Şekil 3. Yetişkin ve çocukların birlikte kullanıldığı figür (ders kitabı 1 sayfa 100)

Şekil 4. Kız ve erkek çocuğunun birlikte kullanıldığı figür (ders kitabı 2 sayfa 28)

Görsel 5.63

Şekil 5. Yetişkin kadının kullanıldığı figür (ders kitabı 2 sayfa 115)

Görsel 2.44
Sadi Öğretmen

Şekil 6. Yetişkin erkeğin kullanıldığı figür (ders kitabı 2 sayfa 95)

Şekil 7. Yetişkin kadın ve erkeğin birlikte kullanıldığı figür (ders kitabı 1 sayfa 16)

Tablo 4. Kız ve erkek çocuk figürleri ile yetişkin kadın ve erkek figürlerinin bulundukları mekânlara göre frekans dağılımları

Kategoriler	Figürler							Toplam (f)
	Sadece kız çocukların kullanıldığı	Sadece erkek çocukların kullanıldığı	Erkek ve kız çocukların birlikte kullanıldığı	Yetişkin ve çocukların birlikte kullanıldığı	Sadece yetişkin kadınların kullanıldığı	Sadece yetişkin erkeklerin kullanıldığı	Yetişkin kadın ve erkeklerin birlikte kullanıldığı	
	f	f	f	f	f	f	f	
Ev ve çevresi	2	2	3	4	-	1	4	16
Okul ve çevresi	6	3	3	5	-	2	-	19
Dış mekân	1	3	6	1	2	6	4	23
Kurum ve kuruluş	2	-	-	3	-	3	2	10
İş ortamı	-	-	-	1	3	3	2	9
Belirsiz	14	13	2	2	1	3	1	36
Toplam	25	21	14	16	6	18	13	113

Kız ve erkek çocuk figürleri ile yetişkin kadın ve erkek figürlerinin bulundukları mekânlara göre frekans dağılımlarının gösterildiği Tablo 4 incelendiğinde; sırasıyla en fazla “Belirsiz” (F=36), “Dış Mekân” (F=23), “Okul ve Çevresi” (F=19), “Ev ve Çevresi” (F=16), “Kurum ve Kuruluş” (F=10) ve “İş Ortamı” (F=9) olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca kız ve erkek çocukları ile Yetişkin ve çocukların birlikte kullanıldığı figürlerde en fazla “okul ve çevresinin”, Erkek ve kız çocuklarının birlikte kullanıldığı figürler ile yetişkin erkeklerin kullanıldığı figürlerin en fazla “dış mekân”, Yetişkin kadın ve erkeklerin birlikte kullanıldığı figürlerin en fazla “ev ve çevresi” ile “okul ve çevresi”, yetişkin kadınların kullanıldığı figürlerin en fazla “iş ortamı”nın mekân olarak kullanıldığı görülmektedir.

Ders kitabındaki cinsiyet temsillerinin bulundukları mekanlar bağlamında nasıl şekillendiğine dair kapsamlı bir bakış sunmak amacıyla, kız ve erkek çocuk figürleri ile yetişkin kadın ve erkek figürlerinin görsel temsilleri, mekânsal dağılımlarını kapsayan kategorik bir çerçevede incelenmiştir. Bu bağlamda, figürlerin bulunduğu mekânlar, "Ev ve Çevresi", "Okul ve Çevresi", "Dış Mekân", "Kurum ve Kuruluş", "İş Ortamı" ve "Belirsiz" olmak üzere altı ana kategoriye ayrılarak figürlerin tekil ve birlikte gösterilme durumlarını da kapsayacak şekilde analiz edilmiş ve elde edilen bulgular, aşağıda sunulan şekillerde ayrıntılı olarak sunulmuştur.

Şekil 8. “Okul ve çevresinin” kullanıldığı figür (ders kitabı 1 sayfa 40)

Şekil 9. “Ev ve çevresinin” kullanıldığı figür (ders kitabı 2 sayfa 133)

Şekil 10. “Dış mekânın” kullanıldığı figür (ders kitabı 1 sayfa 52)

Şekil 11. “Kurum ve kuruluşun” kullanıldığı figür (ders kitabı 2 sayfa 36)

Şekil 12. “İş ortamının” kullanıldığı figür (ders kitabı 2 sayfa 115)

Şekil 13. “Mekânın belirsiz olduğu” figür (ders kitabı 1 sayfa 23)

Tablo 5. Kız ve erkek çocuk figürleri ile yetişkin kadın ve erkek figürlerinin eylemlerinin frekans dağılımları

Kategoriler	Figürler							Toplam (f)
	Sadece kız çocukların kullanıldığı	Sadece erkek çocukların kullanıldığı	Erkek ve kız çocukların birlikte kullanıldığı	Yetişkin ve çocukların birlikte kullanıldığı	Sadece yetişkin kadınların kullanıldığı	Sadece yetişkin erkeklerin kullanıldığı	Yetişkin kadın ve erkeklerin birlikte kullanıldığı	
	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	<i>f</i>	
Okula veya öğrenmeye yönelik	12	8	8	6	-	-	-	34
Sosyal eylemler	-	1	3	3	-	2	3	12
Spora yönelik eylemler	1	1	-	-	-	-	1	3
Oyun ve eğlenceye yönelik eylemler	-	-	-	-	-	-	-	-
Kültür ve sanata yönelik eylemler	5	2	-	1	-	1	2	11
İş yeri ve çevresindeki işlere yönelik eylemler	-	-	-	1	4	6	5	16
Evdeki eylemler	1	2	1	3	-	1	-	8
Kişisel eylemler	1	2	-	-	2	1	-	6
Eylemsiz, sabit	4	5	-	2	-	5	-	16
Siyasi ve hukuki eylemler	1	-	1	1	-	2	2	7
Toplam	25	21	13	17	6	18	13	113

Kız ve erkek çocuk figürleri ile yetişkin kadın ve erkek figürlerinin eylemlerinin frekans dağılımlarının gösterildiği Tablo 5 incelendiğinde; sırasıyla en fazla; “Okula veya Öğrenmeye Yönelik” (F=34), “İş Yeri ve Çevresindeki İşlere Yönelik Eylemler” (F=16), “Eylemsiz, Sabit” (F=16), “Sosyal

Eylemler” (F=12), “Kültür ve Sanata Yönelik Eylemler” (F=11), “Evdeki Eylemler” (F=8), “Kişisel Eylemler” (F=6) ve “Spora Yönelik Eylemler” (F=3) olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca “kız çocukları”, “erkek çocukları”, “Erkek ve kız çocuklarının birlikte kullanıldığı” ve “yetişkin ve çocukların birlikte kullanıldığı” figürlerin en fazla “okula ve öğrenmeye yönelik” eylemler sergilediği görülürken “yetişkin kadınların kullanıldığı”, “yetişkin erkeklerin kullanıldığı” ve “yetişkin kadın ve erkeklerin birlikte kullanıldığı” figürlerin en fazla “iş yeri ve çevresindeki işlere yönelik” eylemler kullandıkları gözlemlenmiştir.

Ders kitabındaki cinsiyet temsillerinin eylemsel bağlamda nasıl şekillendiğine dair kapsamlı bir bakış sunmak amacıyla, kız ve erkek çocuk figürleri ile yetişkin kadın ve erkek figürlerinin eylemlerinin görsel temsilleri, kategorik bir içerik analizine tabi tutulmuştur. Bu analizde, figürlerin gerçekleştirdiği eylemler, "Okula veya Öğrenmeye Yönelik", "Sosyal Eylemler", "Spora Yönelik Eylemler", "Oyun ve Eğlenceye Yönelik Eylemler", "Kültür ve Sanata Yönelik Eylemler", "İş Yeri ve Çevresindeki İşlere Yönelik Eylemler", "Evdeki Eylemler", "Kişisel Eylemler", "Eylemsiz, Sabit" ve "Siyasi ve Hukuki Eylemler" olmak üzere on ana kategoriye ayrılarak figürlerin tekil ve birlikte gösterilme durumlarını da kapsayacak şekilde analiz edilmiş ve elde edilen bulgular, her bir eylem kategorisi için ayrı ayrı detaylandırılarak aşağıdaki şekillerde sunulmuştur.

Şekil 14. “Okula veya öğrenmeye yönelik” eylem figürü (ders kitabı 1 sayfa 50)

Şekil 15. “Sosyalleşmeye yönelik” eylem figürü (ders kitabı 2 sayfa 34)

Şekil 16. “Eve yönelik” eylem figürü (ders kitabı 2 sayfa 102)

Şekil 17. “Kültür ve sanata yönelik” eylem figürü (ders kitabı 2 sayfa 40)

Şekil 18. “Spora yönelik” eylem figürü (ders kitabı 2 sayfa 85)

Şekil 19. “Kişisel” eylem figürü (ders kitabı 2 sayfa 90)

Şekil 20. “Eylemsiz” figür (ders kitabı 2 sayfa 130)

Şekil 21. “Siyasi ve Hukuki” eylem figürü (ders kitabı 2 sayfa 18)

Tablo 6. Yetişkin kadın ve erkeklerin sahip olduğu mesleğe göre frekans dağılımları

Kategoriler	Figürler			Toplam (f)
	Sadece yetişkin kadınların kullanıldığı	Sadece yetişkin erkeklerin kullanıldığı	Yetişkin kadın ve erkeklerin birlikte kullanıldığı	
	f	f	f	
Profesyonel meslek mensupları (öğretmen, doktor, araştırmacı, borsacı, mühendis, ressam, tiyatro oyuncusu),	6	6	3	15
Yardımcı profesyonel meslek mensupları (pilot, emlakçı, spiker, sporcu, izci lideri, dağcı, antrenör) ve teknisyenler, teknikerler	-	1	-	1
Büro hizmetlerinde çalışan elemanlar	1	-	-	1
Hizmet ve satış elemanları (host, pompacı, kuaför, bankacı, araç satış danışmanı, garson, aşçı, mağaza, dükkân vb. satış elemanları)	-	1	-	1
Nitelikli tarım, ormancılık ve su ürün çalışanı	2	3	1	6
Sanatkarlar ve ilgili işlerde çalışanlar (marangoz vb.)	-	1	-	1
Nitelik gerektirmeyen işler (kırtasiyeci, fayans ustası, pazarcı, bilgisayar mağazasında çalışan, manav, fırıncı, apartman görevlisi, izci, panayırda baloncu, sokak satıcısı, işçi, çiftçi)	1	1	-	2
Belirsiz				26
Toplam	10	13	4	53

Yetişkin kadın ve erkeklerin sahip olduğu mesleğe göre frekans dağılımlarının gösterildiği Tablo 6 incelendiğinde; sırasıyla en fazla “Profesyonel Meslek Mensupları” (F=15), “Nitelikli Tarım, Ormancılık ve Su Ürün Çalışanı” (F=6), “Nitelik Gerektirmeyen İşler” (F=2), “Yardımcı Profesyonel Meslek Mensupları” (F=1), “Büro hizmetlerinde çalışan elemanlar” (F=1), “Hizmet ve satış elemanları” (F=1), “Sanatkârlar ve İlgili İşlerde Çalışanlar” (F=1) olduğu gözlemlenmiştir. Ayrıca mesleğinin belirsiz olduğu çok sayıda (F=26) figür olduğu da tespit edilmiştir. Ayrıca “yetişkin kadınların kullanıldığı” ve “yetişkin erkeklerin kullanıldığı” ve “yetişkin kadın ve erkeklerin birlikte kullanıldığı” figürlerin en fazla “profesyonel meslek” gruplarında gösterildiği gözlemlenmiştir.

Ders kitaplarındaki cinsiyet temsillerinin mesleki bağlamda nasıl şekillendiğine dair kapsamlı bir bakış sunmak amacıyla, kız ve erkek çocuk figürleri ile yetişkin kadın ve erkek figürlerinin mesleki görsel temsilleri, kategorik bir içerik analizine tabi tutulmuştur. Bu analiz, figürlerin temsil ettiği meslekleri "Profesyonel Meslek Mensupları", "Yardımcı Profesyonel Meslek Mensupları", "Büro Hizmetlerinde Çalışan Elemanlar", "Hizmet ve Satış Elemanları", "Nitelikli Tarım, Ormancılık ve Su Ürünleri Çalışanı", "Sanatkârlar ve İlgili İşlerde Çalışanlar" ve "Nitelik Gerektirmeyen İşler" olmak üzere yedi ana kategoriye ayrılarak figürlerin tekil ve birlikte gösterilme durumlarını da kapsayacak şekilde analiz edilmiş ve elde edilen bulgular, her bir meslek kategorisi için ayrı ayrı detaylandırılarak aşağıda yer alan şekillerde gösterilmiştir.

Şekil 22. “Profesyonel meslek mensubu” erkek figürü (ders kitabı 2 sayfa 46)

Şekil 23. “Profesyonel meslek mensubu” kadın figürü (ders kitabı 2 sayfa 105)

Şekil 24. “Sanatkârlar ve ilgili işlerde çalışan” erkek figürü (ders kitabı 2 sayfa 24)

Şekil 25. “Nitelikli tarım, ormancılık ve su ürün çalışanı” kadın ve erkeğin birlikte kullanıldığı figür (ders kitabı 1 sayfa 106)

Şekil 26. “Nitelikli tarım, ormancılık ve su ürün çalışanı” sadece erkeklerin kullanıldığı figür (ders kitabı 2 sayfa 72)

Şekil 27. “Nitelikli tarım, ormancılık ve su ürün çalışanı” sadece kadınların kullanıldığı figür (ders kitabı 2 sayfa 115)

Şekil 28. “Nitelik gerektirmeyen işler” sadece erkeklerin kullanıldığı figür (ders kitabı 2 sayfa 70)

Şekil 29. “Nitelik gerektirmeyen işler” sadece kadınların kullanıldığı figür (ders kitabı 2 sayfa 95)

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Sosyal bilgiler ders kitapları, öğrencilerin toplumsal cinsiyet rolleri, kimlikler ve eşitlik konularında ilk karşılaştıkları metinler arasında yer almaktadır. Özellikle toplumsal cinsiyet rolleri, kimlikler ve eşitlik konularında çocukların bilgi ve değer yargılarını şekillendiren bu kitaplardaki temsillerin incelenmesi büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle, ders kitaplarındaki cinsiyet temsilleri, çocukların cinsiyet algılarının oluşumunda önemli bir role sahiptir. Bu bağlamda 2024-2025 eğitim-öğretim döneminde okutulan 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında elde edilen bulgular neticesinde 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında en fazla kız çocuklarına yer verildiği sonucuna ulaşılmıştır. Literatür incelendiğinde farklı yıllarda yapılan çalışmalar, 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarındaki cinsiyet temsillerinde tutarlı olmayan sonuçlar ortaya koymaktadır. Nitekim Gezer (2019), Dündar (2021) ve Erbuyurucu ve Deniz (2024) tarafından yapılan çalışmalar, 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında kız çocuklarının görsel olarak daha fazla temsil edildiği yönünde ortak bir bulgu sunmaktadır. Özellikle Erbuyurucu ve Deniz (2024), İstanbul Sözleşmesi sonrası kız çocuk temsillerinde önemli bir artış olduğunu belirtmektedir. Bu durum, sözleşmenin etkisiyle ders kitaplarında cinsiyet eşitliğine yönelik bir duyarlılık artışı olduğunu göstermektedir. Ancak, Kandilli (2020) ve Küçük Karaca (2022) tarafından yapılan çalışmalar, farklı yıllarda incelenen ders kitaplarında erkek çocukların daha fazla temsil edildiği sonucuna ulaşmıştır. Yine Bulut (2024), tarafından yapılan araştırmada, bilim, sanat, siyaset ve diğer disiplinlerde kadınların katkılarının temsiliyetinde yetersizlik gözlemlenirken, erkek figürlerin sayısal olarak baskın bir konumda olduğu tespit edilmiştir. Fidan (2019) tarafından yürütülen araştırmanın bulguları ise ders kitaplarındaki görsel ve metinsel içerikte erkeklerin

niceliksel üstünlüğünü ve kamusal alanda daha belirgin bir şekilde temsil edildiğini ortaya koymaktadır. Bu bulgular, önceki çalışmalarla çelişmekte ve cinsiyet temsillerindeki istikrarsızlığı ortaya koymaktadır. Bu çelişkili bulgular, sosyal bilimlerdeki toplumsal cinsiyet araştırmalarında sıkça karşılaşılan bir durumdur ve ders kitabı yazarlarının farklı ideolojik duruşları, inceleme yöntemlerindeki çeşitlilik, İstanbul Sözleşmesi'nin uygulanmasındaki farklılıklar ve toplumsal cinsiyet algılarındaki değişimler gibi çoklu faktörlere bağlanabilir. Bu durum, ders kitaplarının sadece bilgi aktarma araçları değil, aynı zamanda toplumsal cinsiyet rollerinin yeniden üretilmesinde önemli bir rol oynadığına işaret etmektedir. Bu bağlamda, sosyal bilgiler ders kitaplarındaki cinsiyet temsillerinin, öğrencilerin cinsiyet kimliklerinin oluşumunda ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalıklarının gelişmesinde önemli bir etkisi olduğu söylenebilir.

Yapılan araştırmada, incelenen ders kitabında yetişkin figürlerinin temsili açısından erkeklerin kadınlara göre daha fazla yer aldığını ortaya koymaktadır. Literatürdeki çalışmalar, Türkiye'deki beşinci sınıf ders kitaplarında erkek figürlerinin kadın figürlerine kıyasla daha sık temsil edildiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, eğitim materyallerinin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin kalıplaşmış düşünceleri pekiştirdiği endişesini doğurmaktadır. Başaran (2019), Dündar (2021) ve Küçük Karaca (2022) tarafından yapılan sırasıyla 2018-2019, 2019-2020 ve 2021-2022 yıllarına ait beşinci sınıf ders kitapları üzerine gerçekleştirilen çalışmalar, erkeklerin kadınlara göre daha fazla yer aldığını ortaya koymuştur. Kemer kaya ve Meydan (2024) ise 2023-2024 yıllarındaki ders kitaplarında erkeklerin belirli rollere atfedilme oranının kadınlara göre daha yüksek olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde, Erbuyurucu ve Deniz (2024) İstanbul Sözleşmesi öncesi ve sonrası ders kitaplarında yetişkin erkeklerin kadınlara göre daha sık görüldüğünü vurgulamıştır. Bu araştırmaların sonuçları, Türkiye'deki eğitim materyallerinde toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda önemli bir sorun olduğunu göstermektedir. Özellikle yetişkinlik döneminde erkek figürlerinin daha baskın bir şekilde temsil edilmesi, çocukların zihinlerinde cinsiyet rolleri hakkında belirli kalıplar oluşturmalarına neden olabilmektedir. Bu durum, kız çocuklarının potansiyellerini tam olarak gerçekleştirmelerini engelleyebileceği gibi, erkek çocuklarında da belirli davranış kalıplarının gelişmesine yol açabilir. Kız çocuklarının erkek çocuklarına kıyasla daha fazla yer alması, ÖPOM'nin toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda önemli adımlar attığını gösterirken, kadın figürlerinin yetersiz temsili, bu kazanımların tam olarak hayata geçirilmediği yönünde bir işaret olarak değerlendirilebilir. Dahası, İncelenen beşinci sınıf ders kitabında, biyolojik cinsiyet açısından kız çocuk/kadın ($F=110$) ve erkek çocuk/erkek ($F=110$) figürlerinin sayıca eşit bir şekilde temsil edildiği görülmektedir. Bu durum, Can (2007) tarafından da benzer şekilde tespit edilen bir bulguyu desteklemektedir. Ders kitabındaki bu sayısal eşitlik, eğitim materyallerinde toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesine uygun bir adım olarak değerlendirilebilir ve gelecek nesillerin daha eşitlikçi bir dünyada yetişmesi için umut verici bir işarettir. Ders kitabındaki bu denge, öğretmenlerin ve öğrencilerin cinsiyet eşitliği konusunda farkındalıklarını artırabilir. Bu durum, sınıf içindeki tartışmalara ve cinsiyet rolleri hakkındaki önyargıların kırılmasına katkı sağlayabilir. Ancak sayısal eşitlik önemli olsa da, cinsiyet eşitliği için tek başına yeterli değildir. Figürlerin rolleri, özellikleri ve temsil edildikleri bağlamlar da dikkatle incelenmelidir. Bu bağlamda cinsiyet eşitliğinin daha kapsamlı bir şekilde ele alınması gerektiği unutulmamalıdır.

Yapılan araştırmada, öğrenme alanlarına göre cinsiyetlerin dağılımında belirgin farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Nitekim cinsiyetlerin öğrenme alanlarına göre dağılımı incelendiğinde en fazla “Yaşayan

Demokrasimiz” en az ise “Ortak Mirasımız” öğrenme alanında olduğu tespit edilmiştir. Özellikle "Yaşayan Demokrasi" öğrenme alanının diğer alanlara göre daha fazla tercih edildiği görülmektedir. Bu durumun, ders kitaplarında demokratik süreçlere ve katılımcılığa verilen önemin bir yansıması olduğu söylenebilir. "Yaşayan Demokrasi" alanının popülerliği, güncel toplumsal olaylar ve gençlerin siyasi bilinçlenme düzeylerinin artmasıyla ilişkilendirilebilir. Bu durum, eğitim materyallerinde demokrasinin daha geniş yer bulmasına neden olmaktadır (Eryılmaz, 2019; Şener, 2019). Demokrasi, bireylerin aktif katılımını gerektiren bir sistemdir. Bu nedenle, eğitim materyallerinde farklı cinsiyetlerden bireylerin demokratik süreçlere katılımı vurgulanarak, öğrencilerin kendilerini bu sürecin bir parçası olarak görmeleri amaçlanmalıdır. Ayrıca, demokrasinin eşitlik ve adalet ilkelerine dayandığı vurgulanarak, cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık yaratılması hedeflenebilir. Tüm bunlar “Sosyal Bilgiler Ulusal Konseyi”nin belirtmiş olduğu etkin vatandaşlık becerileri için bir ön koşul görevi üstlenmektedir (National Council for the Social Studies [NCSS], 2012). Nitekim yenilenen Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı’nda (SBDÖP, 2024) “yaşayan demokrasimiz” öğrenme alanı geçmiş yıllarda okutulan “etkin vatandaşlık” öğrenme alanının devamı niteliğindedir (Temur, 2023b). Bu durum, Türkiye’deki sosyal bilgiler eğitiminin, öğrencileri demokratik değerlere sahip, eleştirel düşünebilen ve toplumsal sorunlara duyarlı bireyler olarak yetiştirme amacını daha net bir şekilde ortaya koymaktadır. "Ortak mirasımız" öğrenme alanında cinsiyet figürlerinin sınırlı sayıda yer alması, çeşitli nedenlere bağlanabilir. Özellikle eski dönemlere ait kaynakların, cinsiyetlerin yaşamları ve başarıları hakkında sınırlı bilgi sunması bu durumu açıklayabilir. Ayrıca, "ortak mirasımız" gibi geniş bir konunun, genellikle temel kavramları ve genel eğilimleri vurgulamak üzere tasarlanması, bireysel figürlere daha az yer verilmesine neden olabilir. Tarih öğretiminde genellikle dönemlerin genel özelliklerini ve önemli olaylarını vurgulamak amaçlandığından, bireysel figürler ikinci plana atılabilir. Bu bilgiler doğrultusunda araştırmada, farklı öğrenme alanlarındaki toplumsal cinsiyet temsilleri incelenmiş ve aşağıdaki sonuçlara ulaşılmıştır:

1. **"Birlikte Yaşamak"** öğrenme alanı, çocuklara temel sosyal becerileri kazandırmayı hedefleyen önemli bir alandır. Bu alanda kullanılan figürler, çocukların toplumsal ilişkiler, empati ve farklılıklara saygı gibi değerleri içselleştirmesinde kilit bir rol oynar. Araştırma sonuçları, kız çocuklarının bu alanda erkeklerle eşit temsil edilmesinin olumlu bir durum olduğunu göstermektedir. Ancak yetişkin kadınların yetersiz temsili, toplumsal cinsiyet rollerine dair kalıplaşmış düşüncelerin eğitim materyallerine yansıdığına işaret etmektedir. Bu durum, "Birlikte Yaşamak" gibi temel bir alanda bile toplumsal cinsiyet eşitliğinin önemini vurgulamaktadır. Bu bağlamda eğitim materyallerinin ve etkinliklerinin dikkatli bir şekilde tasarlanması, çocukların cinsiyet eşitliği konusunda sağlıklı bir farkındalık geliştirmelerine katkı sağlayacaktır.
2. **"Evimiz Dünya"** öğrenme alanı, çocuklara doğa, çevre ve sürdürülebilirlik konularında farkındalık kazandırmayı hedefleyen önemli bir pedagojik alandır. Araştırma, "Evimiz Dünya" öğrenme alanında kız ve erkek çocukların genellikle dengeli bir şekilde temsil edildiğini göstermektedir. Bu durum hem kız hem de erkek çocukların çevre sorunlarına karşı duyarlı ve çözüm odaklı olabileceği mesajını vermektedir. Ancak, yetişkin figürlerin temsili incelendiğinde, yetişkin kadınların temsillerinin erkeklerle kıyaslandığında daha düşük olduğu görülmektedir. Bu durum, toplumda yaygın olarak kabul gören, çevre sorunlarıyla daha çok erkeklerin ilgilendiği

yönündeki kalıplaşmış cinsiyet rollerinin eğitim materyallerine yansıdığını düşündürmektedir. Bu nedenle söz konusu figürlerin seçimi ve kullanımı sırasında toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinin göz ardı edilmemesi gerekmektedir.

3. **"Ortak Mirasımız"** öğrenme alanındaki figürlerin temsili incelendiğinde, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından ciddi eksiklikler olduğu görülmektedir. Araştırma, "Ortak Mirasımız" öğrenme alanında gerek kız ve erkek çocukların gerekse de kadın ve erkeklerin yetersiz temsil edildiğini göstermektedir. Özellikle yetişkin kadınların temsili oldukça düşüktür. Bu durum, tarih boyunca kadınların toplumdaki rollerinin genellikle pasifize edildiği ve erkeklerin tarih sahnesinde daha baskın olduğu yönündeki yaygın bir bakış açısının eğitim materyallerine yansıdığını göstermektedir. Ayrıca, çocuk figürlerinin yetersiz kullanımı, çocukların da tarih ve kültürün aktif bir parçası olduğu ve gelecekte bu mirası taşıyacakları gerçeğinin göz ardı edildiğini düşündürmektedir. Başaran (2019) tarafından yapılan bir çalışmada, 2018-2019 yıllarında okutulan 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında "kültür ve miras" öğrenme alanında toplumsal cinsiyete yönelik herhangi bir bulguya rastlanmamış olması, bu durumun ne kadar yaygın olduğunu göstermektedir. Sefa-Nyarko ve Afram (2019) da Gana tarih ders kitapları üzerinde gerçekleştirdikleri incelemede, erkek karakterlere kadın karakterlere kıyasla daha üstün roller atfedildiğini ortaya koymuştur. Bu bulgu, ders kitaplarının toplumsal cinsiyet hiyerarşilerini yeniden üretme ve pekiştirme potansiyeline işaret etmektedir. Sonuç olarak, "Ortak Mirasımız" öğrenme alanında toplumsal cinsiyet eşitliği ilkesinin gözetilmesi büyük önem taşımaktadır. Eğitim materyallerinde kadın figürlerin daha fazla vurgulanması, çocukların da aktif rol oynadığı tarihsel olayların anlatılması ve farklı kültürlerden figürlerin kullanılması, çocukların daha kapsamlı ve gerçekçi bir tarih bilinci kazanmalarını sağlayacaktır. Bu durum çokkültürlü eğitim için de bir ön koşul görevi üstlenmektedir. Çünkü çokkültürlü eğitim; dil, din, cinsiyet ve ırk gibi farklılıkların ayrıştırıcı unsurlar olarak değil, bilakis çeşitlilik temelinde bütüncül bir toplumsal yapı oluşturma ve 'biz' bilincini tesis etmenin pedagojik bir aracı olarak tanımlanmaktadır (Aktaş vd., 2022). Dahası, çokkültürlü eğitim, farklı ırklardan, etnik kökenlerden ve sosyal gruplardan gelen tüm öğrencilere eşit eğitim fırsatları sağlamayı, sosyal bilgiler derslerinde farklı öğrenci grupları arasında diyalog ve iş birliği geliştirmeyi, farklı insanların kültürlerini tanıyan ve saygı duyan bir toplum yaratmayı ve her şeyden önce demokratik değerlere sahip bir insan grubu oluşturmaya hedefler (Seçgin, 2019). Bu nedenle eğitim materyallerinde toplumsal cinsiyet eşitliğine duyarlı bir yaklaşım benimsenmesi, öğrencilerin hem kendi kültürlerini hem de diğer kültürleri daha iyi anlamalarına ve saygı duymalarına yardımcı olacaktır. Bu sayede çocuklarda toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık oluşturulması ve gelecekte daha adil bir toplum inşa etmelerine katkı sağlanması hedeflenebilir.
4. **"Yaşayan Demokrasimiz"** öğrenme alanı, çocuklara demokratik değerler, haklar ve sorumluluklar kazandırmayı amaçlayan önemli bir pedagojik alandır. Bu alanda kullanılan eğitim materyallerindeki figürler, çocukların demokratik bir toplumda aktif ve bilinçli bireyler olarak yetişmelerinde kritik bir role sahiptir. Dahası, bireylerin etkin vatandaş olabilmesi adına bu öğrenme alanı kritik bir öneme sahiptir. Çünkü etkin vatandaşlık, çevresinde meydana gelen olaylara karşı sağduyulu, eleştirel düşünme ve sorgulama becerisine sahip olan fertler olarak

tanımlanmaktadır (Çelik ve Öztürk, 2019; Karasu Avcı ve Faiz, 2018). Bu bağlamda toplumsal cinsiyet eşitliği noktasında duyarlılık göstermek ve toplumsal cinsiyete yüklenen ön yargı ve kalıp yargılardan sıyrılarak olayları yorumlama noktasında "Yaşayan Demokrasimiz" öğrenme alanı kritik öneme sahiptir. Araştırma, "Yaşayan Demokrasimiz" öğrenme alanında kız çocuklarının diğer öğrenme alanlarına göre daha fazla temsil edildiğini göstermektedir. Bu durum, kız çocuklarının da siyasi süreçlere katılımının ve demokratik haklarının olduğu mesajını vermektedir. Ancak, yetişkin kadınların temsili incelendiğinde, kız çocuklarına göre daha düşük olduğu görülmektedir. Bu durum, siyasi alanda hala erkeklerin daha fazla söz sahibi olduğu yönündeki yaygın bir kalıplaşmış cinsiyet rolünün eğitim materyallerine yansıdığını düşündürmektedir. Dündar (2021) tarafından yapılan bir çalışmada, 2019-2020 yıllarında okutulan 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında "Etkin ve Sorumluyum" ünitesinde erkeklere kadınlardan daha fazla temsil hakkı tanındığı tespit edilmiştir. Bu bulgu, "Yaşayan Demokrasimiz" öğrenme alanındaki genel eğilimi desteklemektedir. Sonuç olarak, "Yaşayan Demokrasimiz" öğrenme alanında toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda genel anlamda pozitif kazanımlar sunduğu ancak kadın figürlerin daha fazla vurgulanması gerektiği söylenebilir.

5. **"Hayatımızdaki Ekonomi"** öğrenme alanı, çocuklara ekonomik kavramlar ve süreçler hakkında temel bilgi ve beceriler kazandırmayı amaçlamaktadır. Bu alandaki eğitim materyallerinde kullanılan figürlerin seçimi ve kullanımı, çocukların ekonomik hayata ilişkin algılarını şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır. Ancak, bu materyallerdeki figürlerin temsili incelendiğinde, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından dikkat çekici durumlar ortaya çıkmaktadır. Araştırma, "Hayatımızdaki Ekonomi" öğrenme alanında erkek çocuklarının temsiline diğer kategorilere göre daha düşük olduğunu göstermektedir. Bu durum, ekonomik konuların daha çok yetişkinlere yönelik olduğu algısını güçlendirebilir veya materyallerde erkek çocuklarının ekonomik faaliyetlere daha az dâhil edildiğini düşündürülebilir. Öte yandan, kız çocuklarının fazla temsil edilmesi olumlu bir durumdur. Ancak, yetişkin kategorisinde bu durumun devam etmemesi, kız çocuklarının büyüdükçe ekonomik hayattan uzaklaşabileceği endişesini doğurmaktadır. Ayrıca, yetişkin kadın figürlerinin yetişkin erkeklere yakın bir şekilde kullanılması, ekonomik hayatta kadınların rolünün giderek arttığına dair bir farkındalık oluşturmaktadır.
6. **"Teknoloji ve Sosyal Bilimler"** öğrenme alanında kadınların temsili, bu alanların gelişiminde ve toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasında kritik bir öneme sahiptir. Bu alanda kadınların da erkekler kadar yer alması, hem kadınların potansiyellerini gerçekleştirmelerine hem de bu alanlardaki karar alma mekanizmalarına kadınların da dâhil olmasına olanak tanır. Farklı bakış açılarının bir araya gelmesiyle, bu alanlarda daha yaratıcı ve yenilikçi çözümler üretilmesi mümkün hale gelir. Araştırmada, kız ve erkek çocukları arasında bu alanlara yönelik ilgi düzeyleri arasında küçük bir fark olduğu tespit edilmiştir. Ancak bu küçük farkın, ilerleyen yaşlarda daha büyük eşitsizliklere yol açabileceği unutulmamalıdır. Demircioğlu ve Özalp (2022) tarafından 2018-2019 eğitim-öğretim döneminde okutulan sosyal bilgiler ders kitaplarında kadın bilim insanlarının temsiline yönelik gerçekleştirilen araştırmada, kitaplarda yer alan bilim insanı isimlerinin büyük çoğunluğunun erkek olduğu ve kadın bilim insanı isimlerinin ise sınırlı sayıda ve detaylı bilgi verilmeksizin kullanıldığı tespit edilmiştir. Elde edilen bulguların mevcut çalışma

sonuçlarıyla karşılaştırmalı analizi, revize edilen 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının, toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında dikkate değer bir iyileşme kaydettiğini ortaya koymaktadır. Bu durum, toplumsal cinsiyet duyarlılığının artırılması yönünde atılan olumlu bir adımı temsil etmekte ve ders kitabının bu alandaki güncellenmiş yaklaşımının önemini vurgulamaktadır. Ayrıca eğitim materyallerindeki figürlerin temsili, çocukların ilgi alanlarını ve kariyer tercihlerini önemli ölçüde etkilemektedir. Özellikle yetişkin erkek figürünün hiç bulunmaması ve yetişkin kadın figürünün sayısının oldukça düşük olması, kız ve erkek çocukları için bu alanlarda kendilerine rol model olarak alabilecekleri yetişkin figürlerin yetersizliği, onların bu alanlara ilgi duymalarını engelleyebilir.

Yapılan çalışmada, 5. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabında yer alan figürlerin birlikte gösterilme durumlarının cinsiyete göre dağılımı incelenmiş ve dikkat çekici sonuçlar elde edilmiştir. Çalışmada, "sadece kız çocuklarının kullanıldığı" figürlerin, "sadece erkek çocuklarının kullanıldığı" figürlerden daha fazla olduğu, ancak "sadece yetişkin erkeklerin kullanıldığı" figürlerin ise "sadece yetişkin kadınların kullanıldığı" figürlerden daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu, ders kitabındaki görsel iletişimde toplumsal cinsiyet temelli temsillerin eşitsiz bir dağılım gösterdiğini ortaya koymaktadır. Çalışmanın bir diğer önemli bulgusu ise, farklı cinsiyet ve yaş gruplarının birlikte yer aldığı görsellerin toplumsal cinsiyet bağlamında taşıdığı önemi vurgulamaktadır. "Yetişkin ve çocukların birlikte kullanıldığı", "erkek ve kız çocuklarının birlikte kullanıldığı", "yetişkin kadın ve erkeklerin birlikte kullanıldığı" gibi temsiller, toplumsal cinsiyet rolleri ve ilişkileri hakkında daha kapsayıcı ve dengeli mesajlar sunma potansiyeline sahiptir. Bu tür temsiller, toplumsal cinsiyet kalıplarını aşmayı ve farklılıkların bir arada var olduğu bir dünya vizyonunu desteklemeyi amaçlamaktadır. Bu bağlamda figürlerin birlikte gösterilme durumlarının cinsiyete göre dağılımına yönelik aşağıdaki alt sonuçlara ulaşılmıştır:

1. **“Çocuk Figürleri”:** Ders kitabında yer alan görsellerde kız çocuklarının temsilinin erkek çocuklarına göre daha sık gerçekleştiği görülmektedir. Bu durum, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda son yıllarda artan farkındalık ve yapılan çalışmaların bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Özellikle kız çocuklarının eğitimi, sağlığı ve hakları konusunda yürütülen kampanyalar ve uluslararası sözleşmelerin (örneğin İstanbul Sözleşmesi) etkisiyle, görsel materyallerde kız çocuklarına daha fazla yer verilmeye başlanmıştır. Erbuyurucu ve Deniz (2024) tarafından yapılan bir araştırmada, İstanbul Sözleşmesi sonrası kız çocuklarının görsel materyallerdeki temsil oranında belirgin bir artış olduğu tespit edilmiştir. Bu bulgu, yasal düzenlemelerin ve toplumsal duyarlılığın görsel iletişim üzerindeki etkilerini göstermektedir. Benzer şekilde, yenilenen 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında da kız çocuklarının temsil oranının önemli ölçüde arttığı görülmektedir. Bu durum, eğitim materyallerinin de toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden yeniden yapılandırıldığını göstermektedir.
2. **"Erkek ve kız çocukların birlikte kullanıldığı figürler”:** Ders kitabındaki görsellerde erkek ve kız çocuklarının birlikte gösterilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden oldukça önemli bir göstergedir. Bu tür temsiller, çocukların cinsiyet rolleri hakkındaki algılarını şekillendirmede ve toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda farkındalık yaratmada etkili bir role sahiptir. Bu bağlamda erkek ve kız çocuklarının eşit ve çeşitli rollerde birlikte kullanıldığı figürler, çocuklarda cinsiyet

eşitliği bilinci oluşturarak önyargıları azaltır, rol modelliği sağlayarak potansiyellerini keşfetmelerine imkân tanır, ilişkileri güçlendirerek sosyal becerileri geliştirir ve nihayetinde daha adil ve hoşgörülü bir toplum inşa etmelerine katkı sağlar.

3. **Yetişkin Figürleri:** Ders kitabında genellikle yetişkin erkek figürlerinin yetişkin kadın figürlerine göre daha sık kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Bu durum, toplumda yerleşmiş olan geleneksel cinsiyet rollerinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir ve erkeklerin bireysel olarak daha aktif ve özerk bir rol üstlendiği algısını güçlendirebilir. Ancak, Erbuyurucu ve Deniz (2024) tarafından yapılan bir araştırmada, kadınların erkeklerden daha fazla temsil edildiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bulgu, farklı çalışmalar arasında çelişkili sonuçlar ortaya çıkardığını göstermektedir. Bu durum, eğitim materyallerindeki temsillerin zaman içerisinde değiştiğini ve farklı kültürler, bölgeler ve konulara göre farklılıklar gösterdiğini vurgulamaktadır.
4. **"Yetişkin kadın ve erkeklerin birlikte kullanıldığı figürler":** Ders kitabında yer alan görsellerde yetişkin kadın ve erkeklerin birlikte gösterilmesi, çocukların toplumsal cinsiyet rolleri, ilişkiler ve güç dinamikleri hakkındaki algılarını şekillendirmede kritik bir role sahiptir. Bu tür temsiller, çocukların yetişkinlik ve cinsiyetler arası ilişkiler hakkında daha gerçekçi ve kapsayıcı bir anlayış geliştirmelerine yardımcı olur. Bu bağlamda yetişkin kadın ve erkeklerin çeşitli sosyal rollerde ve aile yapılarında birlikte temsili, çocuklara ilişkilerin çeşitliliği, iş birliği, eşitlik, karşılıklı saygı ve mesleki çeşitlilik gibi değerleri öğretirken, cinsiyet kalıplarının aşılmasına ve daha kapsayıcı bir dünya görüşü geliştirmelerine katkı sağlayacağı söylenebilir.
5. **"Çocuk ve Yetişkin Figürlerinin Birlikte Kullanımı":** Çocuk ve yetişkin figürlerinin birlikte kullanıldığı görsel materyaller, toplumsal cinsiyet rolleri, aile yapısı ve çocuk yetiştirme gibi konularda önemli mesajlar içerir. Bu tür temsiller, çocukların gelişim süreçleri üzerindeki etkileri ve toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden incelendiğinde, kültürel ve toplumsal normların yansımaları hakkında önemli bilgiler sunar. Bu tür temsillerin cinsiyete göre dağılımı, aile içindeki rollerin nasıl algılandığı ve cinsiyet rollerinin nesilden nesile aktarımı konusunda ipuçları verir. Örneğin, anne figürünün çoğunlukla çocuklarla birlikte temsil edilmesi, kadınların bakım verme sorumluluğunun daha çok üzerinde olduğu algısını pekiştirerek, toplumsal cinsiyet rollerinin geleneksel kalıplarını yeniden üretebilir. Benzer şekilde, baba figürünün genellikle otoriter ve sağlayıcı bir rolde gösterilmesi, erkeklerin aile içindeki rolü hakkında belirli beklentiler yaratabilir. Sonuç olarak yetişkin ve çocuk figürlerinin birlikte kullanıldığı figürlerde aile bağlarının vurgulanması, çocukların güven duygusunu pekiştirirken, toplumsal cinsiyet rollerine dair kalıplaşmış düşüncelerin pekiştirilmesi riskini de beraberinde getirir; bu durum, çocukların sosyalleşme süreçlerinde hem olumlu hem de olumsuz etkiler yaratabilir.

Yapılan araştırma, 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki figürlerin mekânsal dağılımı konusunda önemli bulgular ortaya koymuştur. Kitapta yer alan figürler, çoğunlukla "dış mekân", "okul ve çevresi", "ev ve çevresi", "kurum ve kuruluş" ve "iş ortamı" gibi belirli mekânlarda konumlandırılmıştır. Bu mekânsal dağılım, figürlerin cinsiyetine ve yaşına göre farklılık göstermektedir. Bu bağlamda cinsiyet değişkenlerine göre mekânsal dağılıma yönelik şu alt sonuçlara ulaşılmıştır:

1. **“Ev ve Çevresi”:** Araştırma sonuçlarına göre, ders kitaplarındaki gerek çocuk gerekse de yetişkin figürlerinin en sık yer aldığı mekânın "ev ve çevresi" olması, ev ortamının bireylerin sosyalleşme ve gelişim süreçlerindeki merkezî rolünü yansıtmaktadır. Bu durum, ev ortamında hem kız hem de erkek çocukların eşit oranda temsil edildiği gözlemiyle desteklenir. Bu bulgu, Erbuyurucu ve Deniz (2024) tarafından yapılan araştırmanın sonuçlarıyla uyumluluk göstermektedir. Ancak, Karaboğa (2020) tarafından yapılan çalışmada "ev ve çevresi"nde kız çocuklarının erkek çocuklarına göre daha fazla temsil edildiği yönündeki bulgu, bu araştırmanın sonuçlarıyla farklılık göstermektedir.
2. **“Okul ve Çevresi”:** Araştırmada, "okul ve çevresi"nin çocuk figürlerinin yoğun olarak kullanıldığı bir diğer mekân olduğu belirlenmiştir. Bu durum, eğitim süreçlerinin görsel anlatımlarda sıkça yer almasına işaret ederken, yetişkin figürlerinin bu mekânda daha az kullanılması ise okul ortamının ağırlıklı olarak çocuklara yönelik olduğunu göstermektedir. Cinsiyet dağılımına bakıldığında, kız çocuklarının erkek çocuklara göre daha fazla temsil edildiği görülmüştür. Bu bulgu, Erbuyurucu ve Deniz (2024) ile Başaran (2019) tarafından yapılan çalışmalarda sonuçlarla benzerlik göstermektedir. Ancak, Karaboğa (2020) tarafından yapılan çalışmada "okul ve çevresi"nde erkek çocuklarının daha fazla temsil edildiği yönündeki bulgu, bu araştırmanın sonuçlarıyla farklılık göstermektedir.
3. **“Dış Mekân”:** Araştırmada, hem çocuk hem de yetişkin figürlerinin sıklıkla kullanıldığı bir diğer mekânın "dış mekân" olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, insanların sosyalleşme, dinlenme ve oyun gibi aktiviteler için dış mekânları tercih etme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Cinsiyet dağılımına bakıldığında ise, "dış mekân" kategorisinde erkek çocuk ve yetişkin erkeklerin, kız çocuk ve yetişkin kadınlara göre daha fazla temsil edildiği görülmüştür. Bu bulgu, Erbuyurucu ve Deniz (2024) ile Karaboğa (2020) tarafından yapılan çalışmaların sonuçlarıyla paralellik göstermektedir. Bu durum, dış mekânların geleneksel olarak erkek egemen alanlar olarak algılanabileceğini ve bu algının görsel materyallerde de yansıtıldığını düşündürmektedir.
4. **“Kurum ve Kuruluş”:** Araştırmada, "kurum ve kuruluş" mekânının çoğunlukla yetişkin figürleriyle temsil edildiği görülmüştür. Bu durum, kurum ve kuruluşların genellikle yetişkinlere yönelik hizmetler sunması ve bu nedenle görsel anlatımlarda yetişkin figürlerinin daha baskın olmasıyla açıklanabilir. Özellikle kurum ve kuruluşlarda kız çocuklarının bu alanda temsil edilirken erkek çocukların temsil edilmemesi dikkat çekmektedir. Bu bulgu, Erbuyurucu ve Deniz (2024) tarafından yapılan çalışmada da benzer şekilde belirtilmiştir. Yetişkinler arasında ise erkeklerin kadınlara göre daha fazla figürle temsil edildiği gözlemlenmiştir. Bu sonuç, Erbuyurucu ve Deniz (2024) ile Karaboğa (2020) tarafından yapılan çalışmaların bulgularıyla örtüşmektedir. Bu durum, kurum ve kuruluşlardaki cinsiyet rolleri ve temsillerine dair önemli ipuçları sunmaktadır.
5. **“İş Ortamı”:** Araştırmada, "iş ortamı"nın ağırlıklı olarak yetişkin figürleriyle temsil edildiği gözlemlenmiştir. Bu durum, iş hayatının yetişkin bireylere özgü bir alan olması ve görsel anlatımlarda bu durumun yansıtılmasıyla açıklanabilir. İdeal olarak, iş ortamında kadın ve erkeklerin eşit sayıda temsil edilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından önemli bir gösterge

olarak kabul edilebilir. Ancak, Karaboğa (2020) tarafından yapılan çalışmada, "iş ortamında" erkeklerin kadınlara göre daha fazla temsil edildiği sonucuna ulaşılmıştır, bu konuda farklılıkların olabileceğini göstermektedir. Bu bağlamda, ÖPOM kapsamında yenilenen 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında bu kategoride toplumsal cinsiyet eşitliğine dikkat edildiği söylenebilir. Bu durum, eğitim materyallerinde toplumsal cinsiyet eşitliği bilincine yönelik atılan adımların bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

6. **“Belirsiz”:** "Belirsiz" kategorisindeki figürlerin sıkça kullanılması, bu figürlerin yer aldığı bağlamın tam olarak belirlenmesindeki zorluğa işaret etmektedir. Bu durum, figürlerin oldukça genel bir bağlamda kullanıldığını ve dolayısıyla cinsiyet figürlerinin hangi mekân veya ortamda yer aldığının net olarak anlaşılamadığını göstermektedir.

Araştırmada, 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabındaki figürlerin gerçekleştirdiği eylemler, "okula veya öğrenmeye yönelik", "iş yeri ve çevresindeki işlere yönelik", "eylemsiz, sabit", "sosyal eylemler", "kültür ve sanata yönelik eylemler", "evdeki eylemler", "kişisel eylemler" ve "spora yönelik eylemler" olmak üzere çeşitli kategorilere ayrıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Elde edilen bulgulara göre, kız ve erkek çocukları ile çocuk ve yetişkinlerin birlikte kullanıldığı figürlerin en sık "okula veya öğrenmeye yönelik" eylemler sergilediği görülmektedir. Yetişkin kadın ve erkeklerin ise ağırlıklı olarak "iş yeri ve çevresindeki işlere yönelik" eylemler gerçekleştirdiği tespit edilmiştir. Bu bulgu, Karaboğa (2020) tarafından yapılan çalışmada da benzer şekilde okula yönelik eylemlerin sıkça gözlemlendiği sonucuyla paralellik göstermektedir. Bu bağlamda cinsiyet figürlerinin bulundukları eylemlere yönelik şu alt sonuçlara ulaşılmıştır:

1. **“Okula ve Öğrenmeye Yönelik Eylemler”:** Araştırmada, hem kız hem de erkek çocuk figürlerinin "okula ve öğrenmeye yönelik eylemler" kategorisinde sıklıkla yer alması, eğitimle ilgili temsillerin çocuklarla özdeşleştirildiğini göstermektedir. Bu durum, eğitim sistemindeki cinsiyet rolleri ve beklentiler hakkında önemli ipuçları sunar. Özellikle kız çocuklarının bu kategoride daha fazla temsil edilmesi, eğitim alanında toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda önemli bir kazanım olarak değerlendirilebilir. Bu bulgu, Erbuyurucu ve Deniz (2024) tarafından yapılan çalışmanın sonuçlarıyla da örtüşmektedir. Ancak, Karaboğa (2020) tarafından yapılan çalışmada erkek çocukların "okula ve öğrenmeye yönelik eylemler"de daha fazla yer aldığı sonucuna ulaşılmıştır, bu konuda farklılıkların olabileceğini göstermektedir. Bu çelişkili bulgular, eğitim materyallerindeki cinsiyet temsillerinin dönemsel ve kültürel farklılıklar gösterdiğini ve daha detaylı incelemelere ihtiyaç duyulduğunu ortaya koymaktadır.
2. **“Sosyal Eylemler”:** Araştırmada, erkek çocuk ve yetişkin figürlerinin "sosyal eylemler" kategorisinde daha sık yer alması, sosyalleşme ve etkileşim konularında cinsiyetlere atfedilen toplumsal roller hakkındaki yaygın inanışları yansıtmaktadır. Bu durum, erkeklerin daha sosyal ve dışa dönük olduğu, kadınların ise daha içe dönük ve pasif olduğu yönündeki geleneksel cinsiyet rollerine dair kalıpları güçlendirebilir. Ayrıca, erkek çocuk ve yetişkin erkeklerin bu kategoride kadınlara kıyasla daha fazla temsil edilmesi, Karaboğa (2020) tarafından yapılan çalışmanın bulgularıyla da paralellik göstermektedir. Bu sonuç, ders kitabında erkeklerin daha aktif ve sosyal

rollerde yer almasına yönelik bir eğilimin olduğunu ve bu durumun cinsiyet eşitliği perspektifinden değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

3. **“Spora Yönelik Eylemler”:** Araştırmada, sporla ilgili eylemlerin daha çok erkek figürleriyle ilişkilendirilmesi, sporun cinsiyetlendirilmesi ve erkek egemen bir alan olarak algılanmasıyla ilgili yaygın bir görüşü destekler niteliktedir. Bu bulgu, sporun toplumsal cinsiyet rolleri ve beklentileriyle şekillenen bir alan olduğunu ve erkeklerin fiziksel güç ve rekabet gibi özelliklerle özdeşleştirildiği yönündeki kalıplaşmış düşünceleri yansıtmaktadır. Bu durum, kız çocuklarının spor yapma motivasyonlarını olumsuz etkileyebilir ve spor alanındaki cinsiyet eşitsizliğini derinleştirebilir.
4. **“Oyun ve Eğlenceye Yönelik Eylemler”:** "Oyun ve Eğlenceye Yönelik Eylemler" kategorisindeki verilerin bulunmaması, analiz edilen materyallerde oyun ve eğlence temalarının oldukça sınırlı bir şekilde işlendiği veya cinsiyetle ilişkilendirilmeden sunulduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu durum, çocukların oyun ve eğlence hakkındaki algılarının şekillenmesinde cinsiyet temelli farklılıkların incelenmesi açısından önemli bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Bu sonuç, eğitim materyallerinde oyun ve eğlence kavramlarının daha kapsamlı ve cinsiyet eşitliği perspektifinden ele alınması gerektiği yönünde bir gereklilik ortaya koymaktadır.
5. **“Kültür ve Sanata Yönelik Eylemler”:** "Kültür ve Sanata Yönelik Eylemler" kategorisinde kız çocuklarının daha sık yer alması, kültürel ve sanatsal faaliyetlerin toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında kadınlara atfedilen bir özellik olduğu yönündeki yaygın bir algıyı desteklemektedir. Bu durum, kız çocuklarının yaratıcılık, estetik duyarlılık ve sanatsal ifade gibi özelliklerle daha sık ilişkilendirildiği yönündeki kalıplaşmış cinsiyet rollerinin bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Karaboğa (2020) tarafından yapılan çalışmada da benzer şekilde kız çocuklarının bu kategoride daha fazla temsil edildiği sonucu elde edilmiştir. Bu bulgu, eğitim materyallerinde kültürel ve sanatsal faaliyetlerin cinsiyetlendirilmesi konusunda daha detaylı incelemeler yapılması gerektiğini göstermektedir.
6. **“İş Yeri ve Çevresindeki İşlere Yönelik Eylemler”:** Yetişkin figürlerinin "İş Yeri ve Çevresindeki İşlere Yönelik Eylemler" kategorisinde daha sık yer alması beklenen bir durum olsa da, bu kategoride yetişkin kadınların da erkeklerle birlikte temsil edilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Ancak, Karaboğa (2020) tarafından yapılan çalışmada erkeklerin bu kategoride kadınlara kıyasla daha fazla temsil edildiği sonucu elde edilmesi, bu konuda farklılıkların olabileceğini göstermektedir. Öte yandan, ÖPOM kapsamında yenilenen 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında bu kategoride toplumsal cinsiyet eşitliğine daha fazla dikkat edildiği söylenebilir. Bu durum, eğitim materyallerinde toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda olumlu bir eğilimin olduğunu ve gelecek yıllarda bu konuda daha fazla ilerleme kaydedilebileceğini düşündürmektedir.
7. **“Evdeki Eylemler”:** Evle ilgili eylemlerde yetişkin erkek ve çocuk figürlerinin daha sık yer alması, ev işlerinin ve bakım sorumluluklarının kadınlara yüklendiği yönündeki geleneksel cinsiyet rollerine dair kalıplaşmış düşüncelerin etkisini kırmaya yönelik önemli bir argüman olarak

görülebilmektedir. Bu bulgu, toplumsal cinsiyet rollerindeki değişimlere ve kadınların ev işlerindeki yükünün azalmaya başladığına dair bir işaret olabilir. Bununla birlikte, bu sonuçların genellenebilirliği ve farklı sosyo-kültürel bağlamlardaki durumu daha detaylı araştırmalarla desteklenmelidir. Ayrıca, Erbuyurucu ve Deniz (2024) tarafından yapılan çalışmada, evle ilgili eylemlerde kadınların erkeklere kıyasla daha fazla temsil edildiği sonucu çalışma bulgularıyla farklılık göstermektedir. Bu bağlamda ÖPOM kapsamında yenilenen ders kitabının bu alanda önemli kazanımlar sağladığı söylenebilir.

8. **“Kişisel Eylemler”:** Bu kategorideki verilerin sınırlı olması, analiz edilen ders kitabında bireysellik ve özgünlük gibi kavramların yeterince derinlemesine incelenmediği şeklinde yorumlanabilir. Bu durum, bireylerin kişisel özelliklerinin, ilgi alanlarının ve deneyimlerinin eğitim materyallerinde yeterince temsil edilmediği ve bunun yerine genelleştirici ve kalıplaşmış rollerin vurgulandığı ihtimalini akla getirmektedir. Bu durum, öğrencilerin kendilerini materyallerde bulabilme ve özdeşim kurabilme becerilerini sınırlayabilir.
9. **“Eylemsiz, Sabit”:** Analiz edilen ders kitabında eylemsiz ve sabit figürlerin sıkça yer alması, pasiflik ve hareketsizliğin cinsiyetlere göre farklı anlamlar yüklenebileceğini göstermektedir. Bu durum, cinsiyet rollerinin toplumsal olarak nasıl inşa edildiği ve bireylere atfedilen özelliklerin incelenmesi açısından önemlidir. Ayrıca yetişkin erkeklerin kadınlara kıyasla daha fazla figürle bu kategoride yer aldığı gözlemlenmiştir. Erbuyurucu ve Deniz (2024) tarafından yapılan çalışmada, İstanbul Sözleşmesi sonrası eylemsiz kategorisinde cinsiyet figürlerinin sayısında artış olduğu ve özellikle yetişkin erkeklerin bu kategoride daha fazla temsil edildiği tespiti, bu durumu destekler niteliktedir. Benzer şekilde, Karaboğa (2020) da sosyal bilgiler ders kitaplarında erkeklerin kadınlara kıyasla daha fazla eylemsiz kategorisinde yer aldığını tespit etmiştir. Bu bulgular, eğitim materyallerinde ve genel olarak toplumsal yaşamda pasifliğin ve hareketsizliğin erkek figürlerine daha sık atfedildiği yönündeki yaygın bir algının varlığını ortaya koymaktadır.
10. **“Siyasi ve Hukuki Eylemler”:** Analiz edilen ders kitabında siyasi ve hukuki eylemlerde hem kız hem de erkek çocukların yer alması, çocukların erken yaşlardan itibaren siyasi ve sosyal konulara duyarlı hale getirilmeye çalışıldığını göstermektedir. Bu durum, çocukların aktif vatandaşlık bilincinin geliştirilmesi ve demokratik süreçlere katılımlarının teşvik edilmesi açısından önemlidir. Yetişkin figürlerinde ise kadın ve erkeklerin eşit şekilde temsil edilmesi, siyasi ve hukuki alanlarda cinsiyet eşitliğinin öne çıkarılmak istendiğini ve bu alandaki kalıplaşmış cinsiyet rollerinin kırılmaya çalışıldığını göstermektedir. Çocuk ve yetişkin figürlerinin birlikte yer aldığı görseller, nesiller arası dayanışma, mentorluk ve öğrenme gibi konulara dikkat çekerek toplumsal bir bütünlük vurgusu yapmaktadır. Özellikle demokrasinin temel taşlarından biri olan seçme ve seçilme hakkının kullanımı konusunda kadın ve erkeklerin birlikte temsil edilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği bağlamında önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. Bu durum, gelecek nesillere demokratik değerlerin aktarılması ve aktif vatandaşlık bilincini geliştirme açısından büyük önem taşımaktadır.

5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında incelenen figürlerin meslek dağılımına bakıldığında, "profesyonel meslek mensupları", "nitelikli tarım, ormancılık ve su ürünleri çalışanı", "nitelik

gerektirmeyen işler”, “yardımcı profesyonel meslek mensupları”, “büro hizmetlerinde çalışan elemanlar”, “hizmet ve satış elemanları”, “sanatkârlar ve ilgili işlerde çalışanlar” gibi çeşitli kategorilere yayıldığı tespit edilmiştir. Ancak, “mesleği belirsiz” figürlerin varlığı, mesleki çeşitliliğin tam olarak yansıtılmadığını göstermektedir. Ayrıca, yetişkin kadın ve erkek figürlerin çoğunlukla “profesyonel meslek” grubunda temsil edildiği gözlemlenmiştir. Erbuyurucu ve Deniz (2024), Kemer kaya ve Meydan (2024) ve Küçük Karaca (2022) tarafından yapılan benzer çalışmalarda da 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında kadın ve erkeklerin en fazla profesyonel meslek gruplarında temsil edildiği sonucu elde edilmiştir. Bu bulgular, söz konusu ders kitaplarında mesleklerin cinsiyete göre belirli kalıplara oturtulduğunu ve kadınların da erkeklerin de profesyonel mesleklerle özdeşleştirilme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda cinsiyetlerin mesleklere göre dağılımına ilişkin şu alt sonuçlara ulaşılmıştır:

1. **“Profesyonel Meslekler”:** Analiz edilen 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabında, hem kadın hem de erkek figürlerin en sık olarak profesyonel mesleklerde temsil edilmesi, bu mesleklerin toplumda sahip olduğu prestij ve saygınlığı yansıtmaktadır. Dahası, kadın ve erkeklerin bu meslek grubunda eşit oranda temsil edilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda olumlu bir işarettir. Bu durum, toplumsal cinsiyet eşitliği açısından olumlu bir gelişme olarak değerlendirilebilir. Kadınların eğitim düzeylerindeki artış ve toplumdaki değişen cinsiyet rolleri, kadınların daha fazla sayıda profesyonel alanda yer almasına olanak sağlamıştır. Özellikle öğretmenlik, doktorluk ve avukatlık gibi mesleklerde kadın ve erkeklerin eşit başarı gösterebileceği algısı yaygınlaşmıştır. Bu durum, söz konusu mesleklerde cinsiyet eşitliğinin sağlanması için önemli bir adım olarak değerlendirilebilir. Erbuyurucu ve Deniz (2024), Kemer kaya ve Meydan (2024) ve Küçük Karaca (2022) tarafından yapılan çalışmalarda da benzer bulgular elde edilmiş, öğretmen, doktor, mühendis gibi çeşitli profesyonel mesleklerde kadın ve erkeklerin eşit oranda temsil edildiği gözlemlenmiştir. Ancak, Temellioğlu ve Küçükturan (2022) ile Karaboğa (2020) tarafından yapılan çalışmalarda ise profesyonel meslek grubunda erkeklerin kadınlara göre daha fazla temsil edildiği sonucu elde edilmiştir. Bu çelişkili bulgular, farklı ders kitapları ve farklı yıllarda yapılan araştırmaların sonuçları arasında farklılıklar olabileceğini göstermektedir. Bu durum, ders kitaplarında cinsiyet eşitliği konusunda henüz tam bir uyumun sağlanamadığını ve bu konuda daha fazla çalışmaya ihtiyaç olduğunu düşündürmektedir.
2. **“Teknisyen ve Yardımcı Profesyonel Meslekler”:** Teknisyen ve yardımcı profesyonel mesleklerde erkek figürlerinin daha baskın bir şekilde temsil edilmesi, bu mesleklerin toplumsal cinsiyet kalıplarında erkeklerle özdeşleştirildiğini göstermektedir. Bu durum, söz konusu mesleklerin geleneksel olarak erkeklere atfedilen beceri ve özelliklerle ilişkilendirildiğini ve kadınların bu alanlarda yeterince temsil edilmediğini ortaya koymaktadır. Karaboğa (2020) tarafından yapılan çalışmada da benzer bulgular elde edilmiş, sosyal bilgiler ders kitaplarında bu mesleklerin ağırlıklı olarak erkek figürler tarafından icra edildiği tespit edilmiştir. Bu durum, eğitim materyallerinde yer alan cinsiyetçi temsillerin, öğrencilerin meslek seçimlerinde ve gelecekteki kariyer planlarında etkili olabileceği yönünde önemli bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Dahası, Budhathoki (2023) tarafından gerçekleştirilen araştırmaya göre, Nepal’deki sosyal bilgiler ders kitaplarında cinsiyet temsilleri, geleneksel önyargıları pekiştirir

niteliktedir. Erkek karakterler, genellikle güç, prestij, zekâ ve liderlik vasıflarıyla ilişkilendirilen mesleklerde tasvir edilirken, kadın karakterler daha ziyade zayıf, ikincil, bağımlı, düşük prestijli ve ev içi rollerle ilişkilendirilmektedir. Bu bulgu “teknisyen ve yardımcı profesyonel mesleklerde” erkek figürlerinin daha baskın bir şekilde temsil edilmesini destekler niteliktedir.

3. **“Büro Hizmetleri”:** Büro hizmetleri ve hizmet-satış gibi alanlarda kadınların yoğunlaşması, toplumsal cinsiyet rollerine dayalı derin köklü inanışlarla açıklanabilir. Kadınların geleneksel olarak bakım veren, destekleyici ve hizmet sektöründe çalışan roller üstlendiği yönündeki yaygın inanış, bu mesleklerin kadınlara daha uygun olduğu algısını güçlendirmiştir. Bu durum, tarihsel süreçte kadınların iş gücüne katılım oranlarının düşük olması ve mevcut istihdam olanaklarının sınırlı olması nedeniyle hizmet sektöründe yoğunlaşmalarıyla da ilişkilendirilebilir. Zaman içerisinde bu durum bir norm haline gelerek, kadınların bu alanlarda daha fazla temsil edilmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. Bu durum, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden değerlendirildiğinde, kadınların meslek seçimlerinin kısıtlandığı ve belirli alanlara yönlendirildiği şeklinde yorumlanabilir. Çünkü cinsiyet ve meslek arasındaki ilişki, toplumun kültürel geçmişinden etkilenmektedir. Bu nedenle bir toplumda benimsenen kültürel değerler, kadınlar ve erkekler için uygun görülen toplumsal cinsiyet rolleri ve stereotipler, bireylerin mesleki tercihlerini şekillendirmede önemli bir rol oynamaktadır (Seçgin ve Tural, 2020). Literatürdeki çeşitli çalışmalar da elde edilen bulguları desteklenmektedir. Nitekim, Faiz (2018), tarafından akademisyenlerin toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin algı ve görüşlerini tespit etme amacıyla gerçekleştirilen çalışmada, akademisyenlerin büyük bir kısmının cinsiyetin meslek seçiminde ve işe alım süreçlerinde belirleyici bir faktör olduğunu belirtmesi, yerleşik toplumsal cinsiyet kalıplarının bir yansıması olarak değerlendirilebilir. Benzer şekilde, Dikmen ve Öner (2024) tarafından yürütülen çalışmada, üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet normlarının bireylerin mesleki tercihleri üzerindeki etkisinin önemli olduğu ortaya konulmuştur. Bu bağlamda,
4. **“Nitelikli Tarım, Ormancılık ve Su Ürünleri Çalışanı”:** Tarım, ormancılık ve su ürünleri gibi geleneksel olarak erkek egemen olarak kabul edilen sektörlerde hem kadın hem de erkek figürlerinin yer alması, bu alanlarda toplumsal cinsiyet rollerinin değiştiğine işaret etmektedir. Özellikle son yıllarda kadınların bu sektörlerde katılımının artması, bu alandaki algıların da değişmesine neden olmuştur. Ancak, görsel materyallerde kadınların tarım ve ormancılık alanında başarılı ve yetkin olarak gösterilmesi, bu alandaki cinsiyet eşitsizliğinin tamamen ortadan kalktığı anlamına gelmemektedir. Erbuyurucu ve Deniz (2024), Temellioğlu ve Küçükturan (2022) gibi araştırmacılar, tarım sektöründe kadınların temsil edildiğini gösteren bulgular sunmuşlardır. Ancak, Karaboğa (2020) ve Dündar (2021) gibi farklı çalışmalarda ise erkeklerin bu sektörlerde daha dominant olduğu sonucu elde edilmiştir. Nitekim Karaboğa (2020) çalışmasında “nitelikli tarım, ormancılık ve su ürünleri çalışanı” olarak erkeklerin kadınlardan daha fazla temsil edildiğini Dündar (2021) ise 2018-2019 ve 2019-2020 yıllarında okutulan 5. sınıf ders kitaplarında orman işçileri mesleğinde sadece erkeklere yer verildiğini tespit etmiştir. Kemerkaya ve Meydan (2024) ise tarım işçisi grubunda daha çok erkeklerin temsil edildiği sonucuna ulaşmıştır. Bu çelişkili bulgular, eğitim materyallerindeki cinsiyet temsillerinin tutarlı olmadığını ve farklı dönemlerde ve farklı çalışmalarda farklı sonuçlar elde edilebileceğini göstermektedir. Bu durum, eğitim

materyallerinin güncellenmesi ve cinsiyet eşitliği perspektifinden gözden geçirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Özellikle, tarım, ormancılık ve su ürünleri gibi sektörlerde kadınların da başarılı olabileceği ve bu alanlarda önemli roller üstlenebileceği vurgulanmalıdır. Bu sayede, genç kızların bu alanlara olan ilgisi artırılabilir ve toplumsal cinsiyet eşitliği hedeflerine ulaşmak için önemli bir adım atılabilir.

5. **“Nitelik Gerektirmeyen İşler”**: Nitelik gerektirmeyen işlerde hem kadın (pazarcı) hem de erkek (sokak satıcısı) figürlerinin yer alması, toplumsal cinsiyet rollerinin iş seçimlerine yansımaları açısından önemli bir gösterge niteliğindedir. Geçmişte pazarcılık ve sokak satıcılığı gibi işler daha çok erkeklerin yaptığı işler olarak görülse de, günümüzde kadınların da bu işlerde çalışması yaygınlaşmıştır. Özellikle pazarcılığın esnek çalışma saatleri sunması, kadınların bu işi tercih etmelerinde önemli bir faktör olmuştur. Bu durum, toplumsal cinsiyet rollerindeki değişimi yansıtmakla birlikte, bu işlerin hala düşük statülü olarak algılanmaya devam ettiğini de göstermektedir. ÖPOM kapsamında yenilenen 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının bu kategorideki temsilleri, toplumsal cinsiyet eşitliği perspektifinden incelendiğinde önemli bir yere sahiptir. Ders kitaplarındaki bu tür temsiller, öğrencilerin meslekler hakkındaki algılarını şekillendirmede ve gelecekteki kariyer seçimlerini etkilemede önemli bir role sahiptir. Bu nedenle, nitelik gerektirmeyen işlerin temsilde cinsiyet eşitliğine dikkat edilmesi, öğrencilerin bu işler hakkında daha gerçekçi ve önyargısız bir görüşe sahip olmalarını sağlayacaktır.
6. **“Belirsiz Meslekler”**: Elde edilen verilerin önemli bir kısmı oluşturan "belirsiz" kategorisi, görsel materyallerdeki mesleki temsillerin her zaman net olarak belirtilmediğini ve bazı figürlerin mesleklerinin anlaşılmadığını göstermektedir. Görsel materyallerdeki figürlerin kıyafetleri, kullandıkları araçlar veya bulunduğu ortam gibi görsel ipuçları, mesleği kesin olarak belirlemek için her zaman yeterli olmayabilir. Bazı durumlarda, görsel materyallerdeki figürlerin mesleğinin belirsiz bırakılması, izleyiciye daha geniş bir yorum alanı sunmak veya bir mesajı daha etkili bir şekilde iletme amacıyla olabilir.

Öneriler

- 1) Yapılan araştırma ÖPOM kapsamında yenilen 5. sınıf sosyal bilgiler dersi ile sınırlıdır. Bu nedenle, farklı branşlardaki ders kitaplarının da incelenmesi önerilmektedir. Nitekim genel çerçeveyi daha net kavrayabilmek ve farklı disiplinlerdeki ders kitapları ile karşılaştırmalı bir analiz yapabilmek adına diğer branşlardaki ders kitaplarının da incelenmesi gerekmektedir.
- 2) Araştırma sonuçları, farklı öğrenme alanlarında toplumsal cinsiyet eşitliği konusunda önemli eksiklikler olduğunu göstermektedir. Özellikle yetişkin kadınların temsildeki yetersizlik, toplumsal cinsiyet rollerine dair kalıplaşmış düşüncelerin eğitim materyallerine yansıdığını göstermektedir. Bu bağlamda önümüzdeki yıllarda hazırlanacak olan ders kitaplarının dikkatli bir şekilde tasarlanması, çocukların cinsiyet eşitliği konusunda sağlıklı bir farkındalık geliştirmelerine katkı sağlayacaktır.
- 3) “Ortak Mirasımız” öğrenme alanında yer alan cinsiyet temsillerine daha fazla yer verilmesi

önerilmektedir. Özellikle Tarih boyunca önemli roller oynamış ancak yeterince tanınmayan kadın ve erkeklerin hikâyelerine daha fazla yer verilmelidir. Yine Tarih boyunca farklı mesleklerde çalışan kadın ve erkeklerin hayatlarına dair örnekler sunulabilir. Tarihi dönemlerde farklı cinsiyetlerden insanların günlük yaşamlarına dair ayrıntılı bilgiler verilmelidir.

- 4) “Ortak Mirasımız” öğrenme alanı içerisinde cinsiyet temsillerinin artırılması, daha kapsamlı ve eşitlikçi bir bakış açısı sunabilmek adına önem arz etmektedir. Dahası, "Ortak Mirasımız" öğrenme alanında, dönemsal genel bilgilerden ziyade bireysel deneyimlere ve hikâyelere daha fazla yer verilmesi, öğrencilerin geçmişe dair daha zengin ve çok yönlü bir anlayış geliştirmelerine olanak tanır. Özellikle toplumsal cinsiyet perspektifinden bakıldığında, bu yaklaşım tarihsel süreçlerin kadın ve erkekler üzerindeki farklı etkilerini daha net bir şekilde ortaya koyar. Öğrenciler, sadece siyasi, ekonomik ve sosyal yapıların genel özelliklerini değil, aynı zamanda bu yapıların içindeki kadınların ve erkeklerin yaşadığı deneyimleri, karşılaştıkları zorlukları ve elde ettikleri başarıları da öğrenebilirler. Bu yaklaşım, öğrencilerin empati kurma, farklı cinsiyetlerin deneyimlerini anlama ve tarihsel süreçlere toplumsal cinsiyet lensinden bakma becerilerini güçlendirir. Böylece, öğrenciler geçmişteki eşitsizliklerin kökenlerini daha iyi anlayabilir ve günümüzdeki toplumsal cinsiyet sorunlarına karşı duyarlı bireyler olarak yetişebilirler.
- 5) Eğitim materyallerinde, cinsiyet eşitliği ilkesi doğrultusunda görsel temsillerin dengeli dağılımı büyük önem taşımaktadır. Bu bağlamda, ders kitaplarındaki tüm görsel materyallerde kız ve erkek çocukların, yetişkin kadın ve erkeklerin sayısal olarak eşit temsili ve çeşitli rollerde yer alması gerekmektedir. Bu durum, çocuklarda cinsiyet rolleri hakkında daha kapsayıcı ve gerçekçi bir algı oluşturarak, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanmasına katkı sağlayacaktır.
- 6) Bu çalışma, ders kitabındaki görsel temsillerin toplumsal cinsiyet perspektifinden analizini sunmaktadır. Ders kitaplarındaki yazılı metinlerin de cinsiyet temsilleri açısından incelenmesi, daha detaylı bir analiz yapılmasını sağlayacaktır. Örneğin, kadın ve erkek karakterlerin sayısı, yaptıkları işler, sosyal rolleri, fiziksel özellikleri gibi unsurlar detaylı bir şekilde incelenebilir. Ayrıca ders kitaplarında kullanılan dilin cinsiyetçi olup olmadığı, kadın ve erkek karakterlere atfedilen sıfatlar ve eylemler incelenerek değerlendirilebilir.
- 7) ÖPOM kapsamında 5. sınıf ders kitaplarının yenilenmesiyle başlatılan güncelleme sürecinin, önümüzdeki yıllarda 6. ve 7.sınıf ders kitaplarını da kapsamı beklenmektedir. Bu bağlamda, 6. ve 7.sınıf ders kitaplarının da incelenerek elde edilecek verilerin, 5. sınıf bulgularıyla karşılaştırmalı bir analizde kullanılması, öğretim programlarının uzun vadeli etkilerini değerlendirmek ve olası gelişim alanlarını belirlemek açısından önem taşımaktadır.
- 8) 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında toplumsal cinsiyet eşitliği ve mesleki çeşitlilik bilinci oluşturmak amacıyla, mesleği belirsiz figürlerin azaltılması ve tüm figürlerin belirgin bir mesleğe sahip olması önerilmektedir. Bu sayede, hem kadınların hem de erkeklerin farklı mesleklerde başarılı olabileceğine dair örnekler sunularak, mesleki alanlardaki cinsiyet eşitsizliği algısının kırılması ve öğrencilerde meslek seçimlerine dair daha kapsayıcı bir bakış açısı geliştirilmesi hedeflenebilir.

- 9) Ders kitaplarında, figürlerin gerçekleştirdiği eylemlerin çeşitliliği, bireylerin sosyal rollerini ve yaşamlarını daha kapsamlı bir şekilde yansıtmak adına önem arz etmektedir. Bu bağlamda, "okula veya öğrenmeye yönelik" ve "iş yeri ve çevresindeki işlere yönelik" eylemlerin yanı sıra, "topluma hizmet" ve "doğa ile etkileşim" gibi daha geniş bir yelpazede eylemlere yer verilmesi, öğrencilerin farklı yaşam biçimlerini ve sosyal sorumluluk kavramını daha iyi anlamalarına katkı sağlayacaktır.
- 10) Görsel materyallerde cinsiyet stereotiplerinin (rollerinin) pekiştirilmesinden kaçınılması büyük önem taşımaktadır. Özellikle kız çocuklarının ev işleriyle, erkek çocuklarının ise spor veya liderlik rolleriyle sınırlı kalıplaşmış imajlara sahip olmalarına yol açabilecek görsellerden uzak durulmalıdır. Bu tür temsiller, çocuklarda cinsiyet rolleri hakkında dar ve yanlış algılar oluşturabilmekte, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin devamlılığına katkıda bulunmaktadır. Bu nedenle, eğitim materyallerinde, kız ve erkek çocuklarının çeşitli rollerde ve yeteneklerde temsil edilmesine özen gösterilerek, cinsiyet temelli kalıplaşmış düşüncelerin kırılması hedeflenmelidir.
- 11) Ders kitaplarındaki cinsiyet temsillerinin çocukların cinsiyet algıları üzerindeki etkilerini anlamak için nitel araştırma yöntemleri (örneğin, görüşme, odak grup görüşmesi) kullanılabilir. Çocukların ders kitaplarındaki görsel ve yazılı metinleri nasıl yorumladığı ve bu yorumların cinsiyet kimlikleriyle nasıl ilişkili olduğu incelenebilir.
- 12) Ders kitaplarında, öğrencilerin toplumsal cinsiyetle ilgili konuları tartışabilecekleri, araştırma yapabilecekleri ve yaratıcı çalışmalar üretebilecekleri "etkinlik köşeleri"nin oluşturulması önerilmektedir. Nitekim, Seçgin ve Kurnaz (2015) tarafından gerçekleştirilen araştırma bulguları, toplumsal cinsiyet odaklı etkinliklerin öğrencilerin toplumsal cinsiyet algılarını somutlaştırarak farkındalık düzeylerini artırdığını ortaya koymaktadır.

Beyanlar

Etik beyan: Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Bu bağlamda karşılaşılabilecek tüm etik ihlallerde “Manisa Celal Bayar Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi ve Editörünün” hiçbir sorumluluğunun olmadığı, tüm sorumluluğun Sorumlu Yazara ait olduğu ve bu çalışmanın herhangi başka bir akademik yayın ortamına değerlendirme için gönderilmemiş olduğu sorumlu yazar tarafından taahhüt edilmiştir.

Çıkar çatışması: Yazarın çıkar çatışması yoktur.

Veri erişilebilirliği: Veriler, makalede mevcut.

Kaynaklar

Acar Şimşek, G. (2019). *Eğitim ve öğretim ekseninde toplumsal cinsiyet kaynaklı eşitsizliklerin izdüşümleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Akdeniz Üniversitesi.

- Akay Şahin, M., & Açıkalın, M. (2021). Gender representation in elementary and middle school social studies textbooks in Turkey. *Journal of International Women's Studies*, 22(1) 417-445. <https://vc.bridgew.edu/jiws/vol22/iss1/25>
- Akay Şahin, M., & Açıkalın, M. (2023). Türkiye'deki ortaöğretim tarih ve sosyal bilimler ders kitaplarında kadın şahsiyetler. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 6(1), 92-122. <https://doi.org/10.33708/ktc.1250084>
- Akbulut-Uzun, Y., & Gelmez-Burakgazi, S. (2021). Ortaöğretim İngilizce ders kitaplarının toplumsal cinsiyet rolleri açısından incelenmesi. *TEBD*, 19(2), 1277-1298. <https://doi.org/10.37217/tebd.909152>
- Aktaş, V., Yaman, T., & Kara, İ. (2022). Fransa ortaokullarında sosyal bilgiler dersi kapsamında okutulan ders kitaplarındaki görsellerin çokkültürlülük bağlamında incelenmesi. *Uluslararası Ders Kitapları ve Eğitim Materyalleri Dergisi*, 5(1), 1-21. <https://doi.org/10.53046/ijotem.1028599>
- Bahtiyar Karaçıl, S. (2020). *Okul öncesi öğretmenlerinin toplumsal cinsiyet algılarının çeşitli faktörlere göre incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. On Dokuz Mayıs Üniversitesi.
- Balcı, E., & Sel, B. (2017). İlkokul Türkçe ders kitaplarında yer alan çocuk edebiyatı ürünlerinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğine ilişkin bir araştırma. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 21(3), 723-740.
- Barth, J. L. (1991). *Elementary and junior high/middle school social studies curriculum, activities and material* (3rd edition). University Press of America, Inc.
- Barth, J. L. & Demirtaş, A. (1997). *İlköğretim sosyal bilgiler öğretimi*. YÖK/Dünya Bankası Yayınları.
- Başaran, M. (2019). *Sosyal bilgiler öğretim programı ve ders kitaplarında toplumsal cinsiyet eşitliği eğitimi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Necmettin Erbakan Üniversitesi.
- Başkan-Takaoğlu, Z. (2021). Fizik ders kitaplarında yer alan resimlerin toplumsal cinsiyet rolleri açısından incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 46, 355-378.
- Bhasın, K. (2003). *Toplumsal cinsiyet* (Çev. K. Ay). Kadav Yayınları.
- Bilgili, A. S. (2019). *Sosyal bilgilerin temelleri* (9. Baskı). Pegem Akademi.
- Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı Türkiye (UNDP). (2021). *Toplumsal cinsiyete duyarlı iletişim rehberi*. UNDP. <https://tinyurl.com/5ysxj289> (Erişim Tarihi: 09.10.2024).
- Budhathoki, M. K. (2023). Gender representations in social studies textbooks at grade three and four. *Siddhajyoti Interdisciplinary Journal*, 4(1), 81-89. <https://doi.org/10.3126/sij.v4i1.54136>
- Bulut, B. (2024). Representation of women in the 2018 and 2024 social studies curricula and textbooks. *Bulletin of Educational Studies*, 3(1), 22-37. <http://dx.doi.org/10.61326/bes.v3i1.269>
- Can, S. (2007). İlköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarında cinsiyet eşitliğinin sağlanması. II. Sosyal Bilimler Eğitimi Kongresi Bildirileri (ss. 1-9). Adana, Türkiye.
- Corbin, J., & Strauss, A. (2008). Strategies for qualitative data analysis. In *Basics of qualitative research (3rd ed.): Techniques and procedures for developing grounded theory*. Sage. <https://doi.org/10.4135/9781452230153.n4>
- Coşkun, A. (2018). Türkiye'deki karma eğitim uygulamasına yönelik öğretmen görüşleri. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi*, 16(64), 43-93.
- Council of Europe (2004). *Gender mainstreaming*. Strasbourg: Council of Europe Press. <https://rm.coe.int/1680596135> (Erişim Tarihi: 09.10.2024).
- Creswell, J. W. (1998). *Qualitative inquiry and research design: choosing among five traditions*. Sage.

- Çeçen, M. A. (2015). Türkçe ders kitaplarında toplumsal cinsiyet rolleri. Duygu, U. ve Ahmet, B. (Ed.), *Akademik hayatının 25. yılında Türkçe eğitimi alanının ilk profesörü Murat Özbay'a Armağan* içinde (s.211-228). Pegem.
- Çelik, H., & Öztürk, C. (2019). *Vatandaşlık eğitiminde program yaklaşımları* (C. Öztürk, Z. İbrahimoglu & Gülten Yıldırım, Eds.). Pegem Akademi.
- Çelik, T., Aydoğan-Yenmez, A., & Gökçe, S. (2019). Ortaokul matematik ders kitaplarındaki dilsel ve görsel metinlerin toplumsal cinsiyet rollerine göre incelenmesi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 38(2), 206-224.
- Çubukçu, H., & Sivashgil, P. (2007a). 7. Sınıf İngilizce ders kitaplarında cinsiyet kavramı. *Dil Dergisi*, 137, 7-17.
- Çubukçu, H., & Sivashgil, P. (2007b). İngilizce ders kitaplarında cinsiyetçilik. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(34), 25-33.
- Demircioğlu, E., & Özalp, M. T. (2022). Representation of female scientists in social studies textbooks. *Educational Academic Research*, 47, 80-92. <https://doi.org/10.5152/AUJKKEF.2022.991680>
- Demirgöz-Bal, M. (2014). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğine genel bakış. *KASHED*, 1(1), 15-28.
- Dikmen, M. & Öner, İ. (2024). Üniversite öğrencilerinin toplumsal cinsiyet rollerinin mesleki seçimlerine etkisinin incelenmesi. *International Journal of Eurasia Social Sciences (IJOESS)*, 15(56), 706-722. <http://dx.doi.org/10.35826/ijoess.4462>
- Doğanay, G., & Çopur, Z. (2021). İlkokul hayat bilgisi ders kitaplarında işlenen aile içi rollerin toplumsal cinsiyet eşitliği açısından değerlendirilmesi. *Aydın İnsan ve Toplum Dergisi*, 7(1), 57-73.
- Dündar, S. (2021). *Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarında toplumsal cinsiyet* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Adnan Menderes Üniversitesi.
- Erbuyurucu, Z. C., & Deniz, L. (2024). Sosyal bilgiler ders kitaplarında toplumsal cinsiyetin temsili: İstanbul sözleşmesi öncesi ve sonrası. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi (AUJEF)*, 8(3), 896-928. <https://doi.org/10.34056/aujef.1230377>
- Eryılmaz, E. (2019). *Sosyal bilgiler öğretim programında yer alan etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımlarının uygulanabilirliği hakkında öğretmen görüşleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. On Dokuz Mayıs Üniversitesi.
- Esen Sevrge, Y. (1998). *Ders kitaplarında cinsiyetçilik: İlköğretim ders kitaplarını üzerinde yapılmış bir içerik analizi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Esen, Y., & Bağlı, M. T. (2002). İlköğretim ders kitaplarındaki kadın ve erkek resimlerine ilişkin bir inceleme. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 35(1-2), 143-154.
- Faiz, M. (2018). Opinions of academicians on the concept of social gender role. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 2(Special Issue for INTE-ITICAM-IDEA), 245-254.
- Fidan, S. (2019). *Sosyal bilgiler ders kitaplarında toplumsal cinsiyet* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Yıldız Teknik Üniversitesi.
- Forster, N. (1994). The analysis of company documentation. In C. Cassell & G. Symon (Eds.), *Qualitative methods in organizational research, a practical guide* (pp. 147-166). SAGE publication.
- Gardiner, H. W. & Gander, M. J. (2015). *Çocuk ve ergen gelişimi*. İmge Kitabevi.
- Gezer, M. (25-28 Nisan, 2019). Ortaokul (5-7. Sınıf) sosyal bilgiler ders kitaplarının toplumsal cinsiyet rolleri açısından incelenmesi [Tam Metin Bildiri Kitabı]. *XII. Uluslararası Eğitim Araştırmaları*

- Kongresi: "21. Yüzyılda Öğretmen Eğitimi Politikası: Kanıt, Araştırma ve Uygulama" (ss. 1661-1668). Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, Rize, Türkiye.
- Glesne, C. (2011). *Becoming qualitative researchers*. Pearson.
- Göğüş Tan, M. (2018). *Eğitimde toplumsal cinsiyet eşitliği haritalama ve izleme çalışması* (Rapor No: 3). Cinsiyet Eşitliği İzleme Derneği.
- Gümüšoğlu, F. (2016). Ders kitaplarında toplumsal cinsiyet. *Toplum ve Demokrasi Dergisi*, 2(4), 39-50.
- Güney, N. (2016). 6. sınıf Türkçe ders kitaplarında toplumsal cinsiyet incelemesi. *Turkish Studies*, 11(3), 229-248. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.9166>
- Haulle, E., & Kabelege, E. (2021). Relevance and quality of textbooks used in primary education in Tanzania: A case of social studies textbooks. *Contemporary Education Dialogue*, 18(1), 12-28. <https://doi.org/10.1177/0973184920962702>
- Işık Demirhan, E. (2021). Toplumsal cinsiyet eşitliği açısından öğretim programı ve ders kitabı inceleme (4. Sınıf insan hakları, yurttaşlık ve demokrasi). *Journal of Innovative Research in Social Studies*, 4(1), 69-82. <https://doi.org/10.47503/jirss.931329>
- Kandilli, E. (2020). *Beşinci sınıf matematik ders kitabındaki ve sosyal bilgiler ders kitabındaki toplumsal cinsiyet eşitliği ve toplumsal cinsiyet rollerinin incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Orta Doğu Teknik Üniversitesi.
- Karaboğa, M. T. (2020). Sosyal Bilgiler ders kitaplarında cinsiyet rolleri. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 10(15), 4847-4881. <https://doi.org/10.26466/opus.686709>
- Karabulut, A. (2021). Toplumsal cinsiyet rolleri açısından 8. sınıf Türkçe ders kitabının incelenmesi. *Anasay*, 16, 119-131. <https://doi.org/10.33404/anasay.921848>
- Karasu Avcı, E., & Faiz, M. (2018). 4. ve 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları "etkin vatandaşlık" öğrenme alanında yer alan becerilerin ve değerlerin incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Bilgilerde Yeni Yaklaşımlar Dergisi*, 2(1), 1-21.
- Kasa, B., & Şahan, B. (2016). Gender stereotypes in primary school Turkish textbooks. *Journal of Human Sciences*, 13(3), 4152-4167.
- Kemerkaya, G., & Meydan, A. (2024). Sosyal bilgiler 5. Sınıf ders kitabında yer alan görsellerin toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında incelenmesi. *Trakya Eğitim Dergisi*, 14(Özel Sayı), 333-346. <https://doi.org/10.24315/tred.1516237>
- Kırbaşoğlu Kılıç, L., & Eyüp, B. (2011). İlköğretim Türkçe ders kitaplarında ortaya çıkan toplumsal cinsiyet roller üzerine bir inceleme. *ODTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 2(3), 129-148.
- Korkmaz, İ. (2023). *Ortaöğretim öğrencilerinin toplumsal cinsiyet eşitliğine ilişkin eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Anadolu Üniversitesi.
- Körükçü, M., & Çam, E. (2024). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet algılarının kelime ilişkilendirme testi aracılığıyla belirlenmesi. İçinde M. Körükçü (Ed.), *Eğitim bilimleri alanında uluslararası araştırmalar XIX* (ss. 47-60). Eğitim Yayınevi.
- Körükçü, M., Uslu, S., & Çetin, M. (2020). Sosyal bilgiler öğretmen adaylarının kadına yönelik algılarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9(3), 1461-1478. <https://doi.org/10.33206/mjss.643168>
- Kurt Ayyıldız, M. (2015). *Kadın dergilerinde sunulan kadın imgesinin feminist yaklaşım kavramlarıyla değerlendirilmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.

- Kuş, Z. (2016). Demokratik vatandaşlık. B. Tay ve S. B. Beşir (Eds.), *Sosyal bilgiler öğretimi: ilkeler ve uygulamalar* içinde (s. 196-208). Anı Yayıncılık.
- Küçük-Karaca, C. (2022). *Cinsiyet eşitliği çerçevesinde sosyal bilgiler ders kitaplarının (4,5,6,7) incelenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Aksaray Üniversitesi.
- Kükrer, M., & Kıbrıs, İ. (2017). Cedaw öncesi ve sonrası ortaokul Türkçe ders kitaplarında yer alan toplumsal cinsiyet eşitliği faktörünün değerlendirilmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17(3), 1369-1383. <https://doi.org/10.17240/aibuefd.2017.17.31178-338836>
- Merriam, S. B. (2009). *Qualitative research: A guide to design and implementation*. Jossey-Bass.
- Miles, M., & Huberman, A. M. (2019). Nitel veri analizi: Genişletilmiş bir kaynak kitap (3.Baskı) (Akbaba Altun ve Ersoy, Çev.). Pegem Akademi.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2024). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 5.sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. Devlet Kitapları. https://tymm.meb.gov.tr/upload/kitap/tegm/sosyal_bilgiler_5_1.pdf (Erişim Tarihi: 09.10.2024).
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. (2024). *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. MEB Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı [MEB]. *Türkiye yüzyılı maarif modeli: Öğretim programları ortak metni*. MEB Yayınları.
- National Council for the Social Studies [NCSS]. (2012). *Creating effective citizens: A position statement of national*. <https://www.socialstudies.org/about/definition-social-studies> (Erişim Tarihi: 09.11.2024).
- National Council for the Social Studies. (2008). A vision of powerful teaching and learning in the social studies: Building effective citizens. *Social Education*, 72(5), 277-280. https://www.socialstudies.org/system/files/publications/articles/se_7205277.pdf (Erişim Tarihi: 09.10.2024).
- Özdemir, E. (2023). Ortaokul fen bilimleri ders kitaplarında yer alan görsellerin toplumsal cinsiyet bağlamında analiz edilmesi. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 43(3), 1487-1520. <https://doi.org/10.17152/gefad.1172054>
- Özdemir, E., & Balcı-Karaboğa, A. (2019). Ortaokul matematik ders kitaplarında toplumsal cinsiyet. *Mersin Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(3), 760-781. <https://doi.org/10.17860/mersinefd.580405>
- Özgür, M., & Öztaş, S. (2023). 10. Sınıf tarih ders kitabı hakkında tarih öğretmenlerinin görüşleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (33), 646-669. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1285936>
- Öztürk, C., & Deveci, H. (2011). Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programlarının değerlendirilmesi. C. Öztürk (Ed.), *Farklı ülkelerin sosyal bilgiler öğretim programları* içinde (s. 1-41). Pegem Akademi Yayınları.
- Sak, R., Şahin Sak, İ.T., Öneren Şendil, Ç., & Nas, E. (2021). Bir araştırma yöntemi olarak doküman analizi. *Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 4(1), 227-250. <https://doi.org/10.33400/kuje.843306>
- Sarıtaş, E., & Şahin, Ü. (2018). Hayat bilgisi ders kitaplarında toplumsal cinsiyet rolleri üzerine bir inceleme. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 48, 463-477.
- Satılmış, S. (2019). 5. sınıf Türkçe ders kitabının toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20, 1249-1262. <https://doi.org/10.17494/ogusbd.555475>

- Secgin, F. (2019). Predictor role of multicultural education perceptions in respect for identity differences: A study on prospective social studies teachers. *International Online Journal of Educational Sciences*, 11(3), 294-306. <http://dx.doi.org/10.15345/iojes.2019.03.020>
- Seçgin, F., & Kurnaz, Ş. (2015). The effect of gender activities in social studies lesson on the perception and attitude of the primary education students. *International Journal of Turkish Education Sciences*, 2015(5), 24-38.
- Seçgin, F., & Tural, A. (2011). Sınıf öğretmenliği bölümü öğretmen adaylarının toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumları. *Education Sciences*, 6(4), 2446-2458.
- Seçgin, F., & Tural, A. (2020). The relationship between prospective social studies teachers' attitudes towards gender roles and entrepreneurship levels. *International Journal of Education & Literacy Studies*, 8(4), 64-73. <http://dx.doi.org/10.7575/aiac.ijels.v.8n.4p.64>
- Sefa-Nyarko, C., & Afram, A. (2019). Gender in national history narratives in social studies textbooks for Ghana. *Yesterday & Today*, (21), 80-105. <http://dx.doi.org/10.17159/2223-0386/2019/n21a4>
- Shah, R. K. (2016). Gender analysis of primary social studies textbooks in Nepal. *Modern Research Studies: An International Journal of Humanities and Social Sciences*, 3(2), 294-315.
- Sever, R. (2015). Sosyal bilgiler öğretimine giriş. İçinde *sosyal bilgiler öğretimi* (s. 1-24). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Sönmez, K., & Dikmenli, Y. (2021). İlkokul sosyal bilgiler ders kitabının toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi. *Cumhuriyet International Journal of Education*, 10(1), 434-458. <https://doi.org/10.30703/cije.732000>
- Subaşı, Y. (2023). Türkiye ve İran 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarında toplumsal cinsiyet. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (12), 1303-1317. <https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.1351855>
- Şahyar Akdemir, D., Tüfekçioglu, S., & Karlıdağ, B. (2023). İnsan hakları, toplumsal cinsiyet eşitliği ve Avrupa Birliği: Avrupa Parlamentosunda kadın temsili üzerine bir inceleme. *Anadolu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 24(1), 497-517. <https://doi.org/10.53443/anadoluibfd.1230453>
- Şener, P. (2019). *Ortaokul öğrencilerinin etkin vatandaşlık öğrenme alanındaki kavramlara yönelik bilişsel yapılarının ve kavram algılarının belirlenmesi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Şimşek H. (2011). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin kadın üreme sağlığına etkisi: Türkiye örneği. *DEÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 25(2), 119-126.
- Tay, B. (2017). 2005 sosyal bilgiler dersi öğretim programı ile 2017 sosyal Bilgiler dersi taslak öğretim programının karşılaştırması. *International Journal Of Eurasia Social Sciences*, 8(27), 461-487.
- Temellioğlu, Ş. H., & Küçükturan, G. (2022). Dördüncü sınıf sosyal bilgiler ders kitabının toplumsal cinsiyet açısından incelenmesi. *E-Kafkas Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 9(2), 679-698. <https://doi.org/10.30900/kafkasegt.956711>
- Temur, S. (2022). Sosyal bilgiler ders kitaplarında gazete ve genel ağ haberlerinin kullanımı. *Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 4(7), 657-686.
- Temur, S. (2023a). Sosyal bilgiler ders kitaplarında çalışma yapraklarının kullanımı. *International Journal of New Approaches in Social Studies*, 7(1), 15-47. <https://doi.org/110.38015/sbyy.1260777>
- Temur, S. (2023b). *Etkin vatandaşlık konularının aktarımında eğitici çizgi romanların akademik başarıya olan etkisi* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Mustafa Kemal Üniversitesi.

- Temur, S. (2024a). 6. Sınıf sosyal bilgiler ders kitabının kapsayıcı eğitim bağlamında incelenmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (70), 87-114. <https://doi.org/10.21764/maeuefd.1390447>
- Temur, S. (2024b). 4. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının kapsayıcı eğitim bağlamında incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 13(2), 710-734. <https://doi.org/10.7884/teke.1412362>
- Tenekeci, M., & Dursun, H. (2019). 2018-2019 eğitim öğretim yılında 6. sınıflarda okutulan Türkçe ders kitaplarına yönelik öğretmen görüşleri. *Al-Farabi International Journal on Social Sciences*, 3(4), 1-12.
- Türkben, T. (2019). Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin iletici değerler açısından incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 7(3), 508-526. <https://doi.org/10.16916/aded.541659>
- United Nations Development Programme [UNDP]. (2007). *Human Development Report 2007-2008*. <https://tinyurl.com/4t36e55m> (Erişim Tarihi: 09.10.2024).
- United Nations Development Programme Türkiye [UNDP]. (2024). *Toplumsal cinsiyet eşitliği: Neden önemli?* <https://tinyurl.com/5cphfy6y> (Erişim Tarihi: 09.10.2024).
- United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization [UNESCO]. (2019). *From access to empowerment: UNESCO strategy for gender equality in and through education 2019-2025*. <https://doi.org/10.54675/IJGQ3826>
- United Nations Global Compact. (2024). *Endorse the Women's empowerment principles*. <https://unglobalcompact.org/take-action/action/womens-principles> (Erişim Tarihi: 09.10.2024).
- World Bank. (2001). *Attacking Poverty: World Development Report 2000/01*. Oxford University Press. <https://tinyurl.com/3z26y7rp> (Erişim Tarihi: 09.10.2024).
- Yaylı, D., & Kitiş Çınar, E. (2014). Ortaokul Türkçe ders kitapları görsellerinde toplumsal cinsiyet. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 9(5), 2075-2096. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.6870>
- Yeler, M., & Ocak, G. (2021). 5. sınıf sosyal bilgiler etkin vatandaşlık öğrenme alanı kazanımlarına ilişkin eğitim durumlarının incelenmesi: Durum çalışması. *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 18(39), 175-222.
- Yeşil, A. (2020). *Ortaokul öğrencilerinde toplumsal cinsiyet eşitliği farkındalığı oluşturmaya yönelik bir eylem araştırması* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Mersin Üniversitesi.
- Yıldırım, F., & Gül, H. (2021). Uluslararası kalkınma politikaları ve kadınların güçlendirilmesi üzerine bir değerlendirme. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(1), 679-695.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2021). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri* (12. baskı). Seçkin.
- Yıldız, M. (2013). İlkokul ve ortaokul din kültürü ve eğitim bilgilerinin amaçlarını amaç edinmek. *Dini Araştırmalar*, 16(42), 143-165.
- Yüksel, A., Mil, B., & Bilim, Y. (2007). *Nitel araştırma: Neden, nasıl, niçin?* (3 baskı). Detay Yayıncılık.

Extended Abstract

Introduction

Many international organizations (UNESCO, 2019; United Nations Global Compact, 2024; World Bank, 2001) emphasize that women's education is critically important for achieving gender equality and empowering women. In this context, it can be said that to achieve gender equality, the fundamental building blocks of the education system, namely curricula and materials, need to be restructured in line with a gender perspective. In this context, in 2024, curricula in Türkiye were reshaped within the scope of the Türkiye Century Education Model (TCEM). For this purpose, both advancements in science and technology and social and economic changes have been shaped in line with the expectations of individuals and reflected in the curricula (MEB, 2024). At this point, the prominent course is social studies, which aims to raise active and responsible citizens (Yeler & Ocak, 2021). In this context, the course of social studies has a critical importance in ensuring that gender equality is integrated into social life practices. It can be said that textbooks, which have been renewed in line with the curriculum, directly serve this purpose.

Based on this information, significant innovations have been made in textbooks with the TCEM and the Common Text of Curriculum Programs (CTCP), announced by the Ministry of National Education in 2024. However, there is not yet sufficient scientific data on the consequences of these innovations in terms of gender equality. In this context, the aim of this study is to analyze the 5th grade social studies textbook prepared within the scope of TCEM in detail from a gender perspective.

Accordingly, in the 5th grade social studies textbook, the following aspects will be examined:

1. Visual Frequency
2. Occupational Representations
3. Social Relationships
4. Spatial Positioning and
5. Actions and Behaviors will be examined.

Method

In this study, the document analysis method was used to examine the gender representations in the visuals of the 5th-grade social studies textbook. In the research, the 5th grade social studies textbook, approved by the Ministry of National Education's Board of Education and Discipline for the 2024-2025 academic year and renewed within the scope of the "TCEM", was determined as the data source. Content analysis method was used for the analysis of the data obtained through the document analysis method.

Findings

When the total frequency and percentage distributions of girl and boy child figures and adult female and male figures are examined, it is seen that the highest numbers are girl figures (34.09%), adult males (27.72%), boy figures (22.27%), and adult females (15.90%), respectively.

When examining the frequency distributions of girl child figures, boy child figures, adult female figures, and adult male figures based on the people they are depicted with, it has been determined that the highest frequencies are, respectively, for "Girl Children Depicted" (F=25), followed by "Boy Children Depicted" (F=21), "Adult Females Depicted" (F=18), "Adults and Children Depicted Together" (F=16), "Boy and Girl Children Depicted Together" (F=14), "Adult Females and Males Depicted Together" (F=13), and finally, "Adult Females Depicted" (F=6).

When the frequency distributions of girl and boy child figures and adult female and male figures based on the locations they are in are examined, it has been determined that the highest frequencies are, respectively, "Undetermined" (F=36), "Outdoor" (F=23), "School and Surroundings" (F=19), "Home and Surroundings" (F=16), "Institution and Organization" (F=10), and "Work Environment" (F=9).

When the frequency distributions of the actions of girl and boy child figures and adult female and male figures are examined, it has been determined that the highest frequencies are, respectively, "School or Learning-Oriented" (F=34), "Actions Related to Work and Surroundings" (F=16), "Inactive, Stationary" (F=16), "Social Actions" (F=12), "Actions Related to Culture and Art" (F=11), "Actions at Home" (F=8), "Personal Actions" (F=6), and "Sports-Oriented Actions" (F=3).

When the frequency distributions of the professions of adult females and males are examined, it has been observed that the highest frequencies are, respectively, "Professional Occupations" (F=15), "Skilled Agricultural, Forestry, and Fishery Workers" (F=6), "Unskilled Jobs" (F=2), "Associate Professional Occupations" (F=1), "Clerical Support Workers" (F=1), "Service and Sales Workers" (F=1), and "Craft and Related Trades Workers" (F=1).

Discussion, Conclusion and Suggestions

As a result of the findings, it was concluded that girls are mostly included in the 5th grade social studies textbook. When the literature is examined, studies conducted in different years reveal inconsistent results regarding gender representations in 5th grade social studies textbooks. Indeed, studies by Gezer (2019), Dündar (2021), and Erbuyurucu and Deniz (2024) present a common finding that girls are visually represented more in 5th grade social studies textbooks. Erbuyurucu and Deniz (2024), in particular, state that there has been a significant increase in the representation of girls after the Istanbul Convention. This situation indicates an increased sensitivity towards gender equality in textbooks due to the effect of the convention. However, studies by Kandilli (2020) and Küçük Karaca (2022) concluded that boys were represented more in textbooks examined in different years. These contradictory findings are a common situation in gender studies in social sciences and can be attributed to multiple factors such as the different ideological stances of textbook authors, the diversity in examination methods, the differences in the

implementation of the Istanbul Convention, and changes in gender perceptions.

The research conducted reveals that in the examined textbook, male adult figures are represented more frequently than female figures. Studies in the literature indicate that male figures are represented more often than female figures in 5th grade textbooks in Türkiye. This situation raises concerns that educational materials reinforce stereotypical ideas about gender roles. Studies conducted by Başaran (2019), Dündar (2021), and Küçük Karaca (2022), have shown that males are represented more frequently than females. Furthermore, while the greater representation of girls compared to boys shows that the CTCP has taken significant steps towards gender equality, the insufficient representation of female figures can be considered a sign that these gains have not been fully implemented.

The research found significant differences in the distribution of genders across learning areas. Specifically, when examining the distribution of genders by learning areas, it was found that the highest concentration was in the "Our Living Democracy" learning area, and the lowest was in the "Our Common Heritage" learning area. It is particularly observed that the "Our Living Democracy" learning area is preferred more than other areas. This situation can be said to be a reflection of the importance given to democratic processes and participation in textbooks. The popularity of the "Our Living Democracy" area can be associated with current social events and the increasing level of political awareness among young people. This situation leads to democracy being given more space in educational materials (Eryılmaz, 2019; Şener, 2019).

In the study, the distribution of figures shown together in the 5th grade social studies textbook by gender was examined, and striking results were obtained. The study found that figures "using only girls" were more numerous than figures "using only boys," but figures "using only adult men" were more numerous than figures "using only adult women." This finding reveals that gender-based representations in the visual communication of the textbook show an unequal distribution. Another important finding of the study emphasizes the importance of visuals featuring different gender and age groups together in the context of gender. Representations such as "adults and children used together," "boys and girls used together," and "adult women and men used together" have the potential to offer more inclusive and balanced messages about gender roles and relationships.

The research conducted has revealed significant findings regarding the spatial distribution of figures in the 5th grade social studies textbook. The figures in the book are mostly positioned in specific locations such as "outdoor spaces", "school and its surroundings", "home and its surroundings", "institutions and organizations", and "work environments". This spatial distribution varies according to the gender and age of the figures.

According to the findings obtained by examining the actions performed by the figures in the textbook, it is observed that figures of girls and boys, and figures of children and adults together, most frequently exhibit actions "related to school or learning". It has been determined that adult women and men predominantly perform actions "related to work and tasks in the workplace". This finding shows a parallel with the result of the study conducted by Karaboğa (2020), where school-related actions were also frequently observed.

When examining the occupational distribution of figures analyzed in the 5th grade social studies textbook, the presence of figures with "undetermined occupation" indicates that occupational diversity is not fully reflected. Furthermore, it has been observed that adult female and male figures are mostly represented in the "professional occupation" group. Similar studies conducted by Erbuyurucu and Deniz (2024), Kemer kaya and Meydan (2024), and Küçük Karaca (2022) have also found that women and men are most frequently represented in professional occupation groups in 5th grade social studies textbooks. These findings suggest that occupations are placed into certain gender-based patterns in these textbooks, and there is a tendency to associate both women and men with professional occupations.